

КАРИЕРИ • CAREERS

брой 4 • 2023 • volume 4

Издание на Центъра за кариерно развитие
Publication of the Career Development Centre

Шуменски университет
"Епископ Константин Преславски"
Konstantin Preslavsky University of Shumen

Списание „Кариери“ е продукт на Центъра за кариерно развитие на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. Основната му цел е да дава гласност на научните постижения на изявени автори, свързани с тематичните направления, които са в обекта на функциониране на нашият Център.

Водещи тематични направления:

- ✓ Изследване пазара на труда, безработицата, икономиката по икономически дейности
- ✓ Проблеми свързани с образователния маркетинг, професионалното ориентиране, кариерното консултиране
- ✓ Изследване на реализацията на студентите
- ✓ Основни проблеми пред връзката „обучение - бизнес“
- ✓ Предоставяне на „научна трибуна“ на изявени специалисти от бизнеса.
- ✓ Популяризиране на изявени и реализирани кадри от бизнеса, завършили Шуменския университет.

Кой може да публикува в списанието: авторите могат да са: научни работници, представители на държавната администрация, преподаватели в университети и колежи, докторанти, представители на неправителствени организации, бакалаври и магистри, представители на гражданското общество. Всеки автор носи отговорност за своята публикация.

Careers is a journal which is a product of the Center for Career Development at Konstantin Preslavsky University of Shumen. Its main goal is to provide a platform for the scientific achievements of prominent authors working in the thematic fields which are in the focus of our Center.

Main fields of interest:

- ✓ Study of the labor market, unemployment, economy by economic activities;
- ✓ Problems related to educational marketing, career guidance, career counseling;
- ✓ Analysis of the realization of Shumen university graduates;
- ✓ Main challenges to the relationship "training - business";
- ✓ Providing a "scientific forum" for prominent business professionals;
- ✓ Presenting prominent or famous business people who have graduated the University of Shumen.

Who can publish with us: Our authors can be: researchers, representatives of state administration, professors at universities and colleges, representatives of political parties, doctoral students, representatives of non-governmental organizations, BA and MA students, representatives of civil society. Each author bears sole responsibility for their publication.

EDITORIAL BOARD* :

ГЛАВЕН РЕДАКТОР / EDITOR-IN-CHIEF:

ПРОФ. Д-Р МИЛЕН ПЕНЕРЛИЕВ / PROF. MILEN PENERLIEV, PHD

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ / Konstantin Preslavsky University of Shumen

РЕДАКТОРИ / EDITORS:

ПРОФ. ДН БОРНА ФУЕРСТ-БИЕЛИЧ / PROF. DR. SC. BORNA FUERST-BJELIŠ

Загребски университет, Хърватска, / University of Zagreb, Croatia

ПРОФ. Д-Р ДЖОУЗЕФ ХОБС / PROF. JOSEPH HOBBS, PHD

Университет на Мисури-Колумбия, САЩ / University of Missouri-Columbia, USA

Д-Р ЕЛЕНА ПИНА / HELENA PINA, PHD

Университет Порто, Португалия / University of Porto, Portugal

ПРОФ. Д-Р ЛЕАНДРО ДИАС ДЕ ОЛИВЕЙРА / PROF. LEANDRO DIAS DE OLIVEIRA, PHD

Федерален университет Рио де Жанейро, Бразилия / Federal Rural University of Rio de Janeiro, Brazil

ПРОФ. ДН ЛАУРА ШАКАЯ / PROF. DR. SC. LAURA SAKAJA

Загребски университет, Хърватска / University of Zagreb, Croatia

ПРОФ. Д-Р СЪБИН ИВАНОВ / PROF. SABIN IVANOV, PHD

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ / Konstantin Preslavsky University of Shumen

Д-Р ИЛИН ДИМИТРОВ / ILIN DIMITROV, PHD

ИУ-Варна / UE - Varna

ДОЦ. Д-Р ПЛАМЕН ПАТАРЧАНОВ / ASSOC. PROF. PLAMEN PATARCHANOV, PHD

СУ „Св. Климент Охридски“ / Sofia University Kliment Ohridski

ДОЦ. Д-Р ЕКАТЕРИНА ЛЮЦКАНОВА / ASSOC. PROF. EKATERINA LYUTSKANOVA, PHD

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ / Konstantin Preslavsky University of Shumen

ПРОФ. Д-Р ЕРГИДЖАН АЛИНДЕР-ИСМАИЛОВА / ASSOC. PROF. ERGIDZHAN ALINDER-ISMAILOVA, PHD

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, / Konstantin Preslavsky University of Shumen

ДОЦ. Д-Р ДЕСИСЛАВА ЧЕШМЕДЖИЕВА-СТОЙЧЕВА/ASSOC. PROF. DESISLAVA CHESHMEDZHIEVA-STOYCHEVA

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ / Konstantin Preslavsky University of Shumen

ДОЦ. Д-Р ЛИЛИЯ ЛОЗАНОВА / ASSOC. PROF. LILIA LOZANOVA, PHD

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ / Konstantin Preslavsky University of Shumen

ДОЦ. Д-Р ЙОРДАНКА ЯНКОВА-ЙОРДАНОВА / ASSOC. PROF. YORDANKA YANKOVA-YORDANOVA, PHD

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ / Konstantin Preslavsky University of Shumen

ПРОФ. Д-Р ДЕНИЦА ЗАГОРЧЕВА / ASSOC. PROF. DENITSA ZAGORCHEVA, PHD

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ / Konstantin Preslavsky University of Shumen

ТЕХНИЧЕСКИ СЪТРУДНИЦИ / TECHNICAL ASSISTANTS

ЮРИЕТА ИВАНОВА / YURIETA IVANOVA

КИРИЛ КИРИЛОВ / KIRIL KIRILOV

* The Editorial Board bear no responsibility for the content or accuracy of the articles.

© **Кариери / Careers**

Печат: Инкома / Publishing: Incoma

ISSN: 2815-2786 (print)

ISSN: 2815-3111 (online)

Indexed in: ROAD, CrossRef, CEEOL

ROAD

OPEN ACCESS

CONTENT:

BEER PRODUCTION AND THE ENVIRONMENT: ANALYSIS FROM THE REALITY OF THE TOURIST AND BEER ROUTE OF THE STATE OF RIO DE JANEIRO (BRAZIL)	5
<i>LEANDRO DIAS DE OLIVEIRA, ERICK RIBEIRO MAGALHÃES PORTES, BRUNA SOLOINA MONTEIRO MACHADO, BEATRIZ DO NASCIMENTO SANT'ANNA</i>	
SPECTS OF INFORMATION AND COMMUNICATION TRAINING IN TECHNOLOGY AND ENTREPRENEURSHIP EDUCATION	12
<i>KERANKA G. VELCHEVA</i>	
SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN UNITED KINGDOM: ENGLAND, SCOTLAND AND WALES BRIEF ANALYSIS FROM THE UK REALITY	19
<i>ILYANA BELICHENOVA</i>	
FATE HAS ITS MYSTERIOUS WAYS OR IN OTHER WORDS A BLACK CAT, A WHITE CAT. A CAT.	23
<i>SILVIYA DIMITROVA</i>	
CONTINUING EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF PRIMARY TEACHERS	28
<i>VIOLETA IV. KYURKCHIYSKA</i>	
BULGARIANS IN MACEDONIA	34
<i>FILIP TRENDAFILOV</i>	
CULTURAL HERITAGE MANAGEMENT THROUGH THE CONCEPTS OF CULTURAL GEOGRAPHY	40
<i>MILEN PENERLIEV</i>	
DIMENSIONS OF QUALITY STANDARDS IN HIGHER EDUCATION IN AN INTERNATIONAL CONTEXT	45
<i>ROSICA MIHAYLOVA, MIRENA PAVLOVA</i>	
CONTINUING EDUCATION IN THE EUROPEAN EDUCATION AREA	51
<i>VIOLETA IV. KYURKCHIYSKA, VALENTINA G. VASILEVA</i>	
Интервю: Димитър Евтимов	58

Настоящият брой на списание „КАРИЕРИ“ се издава чрез финансиране по проект РД-08-66 / 30.01.2023 г. „Възможности за развиване на конкурентните предимства на Центъра за кариерно развитие чрез сътрудничество и иновации“

BEER PRODUCTION AND THE ENVIRONMENT: ANALYSIS FROM THE REALITY OF THE TOURIST AND BEER ROUTE OF THE STATE OF RIO DE JANEIRO (BRAZIL)

LEANDRO DIAS DE OLIVEIRA, ERICK RIBEIRO MAGALHÃES PORTES,
BRUNA SOLOINA MONTEIRO MACHADO, BEATRIZ DO NASCIMENTO SANT'ANNA
FEDERAL RURAL UNIVERSITY OF RIO DE JANEIRO (BRAZIL)

Abstract:

This article aims to find out what the main environmental actions are taken by different-sized breweries, based on an empirical study of the Tourism and Brewery Route of the state of Rio de Janeiro, which includes the cities of Petrópolis, Teresópolis, Nova Friburgo, Guapimirim and Cachoeiras do Macacu. Methodologically, the article is divided into: [I] Introduction; [II] Contemporary environmental issues; [III] Small and medium-sized breweries and sustainable development; and [IV] Conclusion, with acknowledgements and references at the end. This is an analytical effort that discusses the environmental actions of the brewing universe and the as well as the adoption of corporate sustainability in contemporary times.

Keywords:

*Brewing Production,
Environment, Corporate
Sustainability, Tourism and
Brewery Route in Rio de Janeiro*

E-mail: leandrodias@ufrjr.br

I – Introduction

The production of beer is certainly not something that is deeply harmful to the environment, as it uses only natural ingredients such as malt, barley, hops and water, but even so,

the debate about the importance of correct environmental measures has been strengthened today. (SCHALTEGGER, VIÈRE, ZVEZDOV, 2012; TALVE, 2001). While beer production itself does not initially present a major environmental impact, the manufacturing of the packaging elements and cereals farming and

---

About the authors: *Leandro Dias de Oliveira:* Graduate and Master in Geography from the State University of Rio de Janeiro (UERJ), PhD in Geography from the State University of Campinas (Unicamp), and did Post-Doctoral research in Public Policy and Human Training in the UERJ. Associate Professor in UFFRJ [Federal Rural University of Rio de Janeiro] undergraduate and graduate courses in Geography. Coordinator of the Laboratory of Economic Geography, Policy and Planning (LAGEP-UFFRJ) and editor of the Space and Economy: Brazilian Journal of Economic Geography.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7257-0545>

Erick Ribeiro Magalhães Portes: Graduate in Geography from the UFFRJ (Federal Rural University of Rio de Janeiro). He is dedicated to studying society-nature relationships from the perspective of Economic Geography, with a focus on the adoption of sustainable development. Member of the Laboratory of Economic Geography, Policy and Planning (LAGEP-UFFRJ).

Bruna Soloína Monteiro Machado: Graduate in Geography from the UFFRJ (Federal Rural University of Rio de Janeiro). She is dedicated to studying society-nature relationships from the perspective of Economic Geography, with a focus on the adoption of sustainable development. Member of the Laboratory of Economic Geography, Policy and Planning (LAGEP-UFFRJ).

Beatriz do Nascimento Sant'Anna: Graduate and Master in Geography from the UFFRJ (Federal Rural University of Rio de Janeiro). She is dedicated to studying society-nature relationships from the perspective of Economic Geography, with a focus on the adoption of sustainable development. Member of the Laboratory of Economic Geography, Policy and Planning (LAGEP-UFFRJ).

Copyright © 2023: De Oliveira, Portes, Machado, Sant'Anna

Article history: Received: 23/06/2023 Accepted: 02/07/2023 Published: 28/07/2023

Citation (APA): De Oliveira, L., E. Portes, B. Machado, B. Sant'Anna (2023). Beer production and the environment: analysis from the reality of the tourist and beer route of the state of Rio De Janeiro (Brazil), *Journal "Careers"*, Vol. 3 (4), 5-11.

transport require special attention (HOSPIDO, MOREIRA, FEIJOO, 2005). With the steady growth in the consumption of the beverage globally and the expansion of craft and medium-sized enterprise production, there are numerous recent works on the life cycle environmental impacts and costs of beer production and consumption (AMIENYO, AZAPAGIC, 2016). There is also research on the sustainability of the processes of raw material acquisition, industrial refining, packaging, transportation, consumption, and waste management (KORONEOS et. al., 2005) in different realities around the world.

Craft beer innovates in aspects such as ingredients, alcohol content, aging and packaging, often not being filtered or pasteurized and has a reduced shelf life; however, as in the case of large breweries, its environmental impact is mainly represented by water consumption and the production of liquid and solid waste (BAIANO, 2021). On the other hand, despite the similarities in raw materials, large breweries are inserted in the logic of corporate sustainability and cannot avoid actions in favor of sustainable development, circular economy, and waste management.

The goal of this article is to study, through an empirical example, the main environmental actions undertaken by breweries of different sizes. In this sense, we will study the breweries associated with the Tourism and Brewery Route of the state of Rio de Janeiro (“*Rota Turística e Cervejeira do Rio de Janeiro*” in Portuguese), which includes the cities of Petrópolis, Teresópolis, Nova Friburgo, Guapimirim and Cachoeiras do Macacu. This route includes everything from a unit of AMBEV (part of the Anheuser-Busch InBev group), the international giant of the industry, to small breweries that do not even have an official website or an account on the social network Instagram, which is very popular in Brazil.

We have structured the article into two main parts: the first part, after the introduction, is entitled *Contemporary Environmental Issues* and presents, in general, the emergence of the concept of sustainability in the global political-economic universe; then, in the segment entitled *Small and Medium Breweries and Sustainable Development*, a methodological survey is made of the environmental actions of companies on the Tourism and Brewery Route of Rio de Janeiro. At the end of the article, some final considerations are

included in the *Conclusion* from the work carried out.

II – The Contemporary Environmental Issue

It was necessary for significant figures in world politics, such as Donald Trump, president of the United States between 2017 and 2021, and Jair Bolsonaro, president of Brazil between 2019 and 2022, to express violent criticism against the adoption of environmental measures capable of mitigating the damage caused by pollution or to avoid devastation and burning in the forests, so that we would be sure of how urgent a serious debate about the contemporary environmental issue remains and the construction of fruitful measures to defend nature.

On the other hand, what also allowed for such disregard for the environment on the part of Donald Trump and Jair Bolsonaro was the fact that the concept of sustainable development quit representing a very welcome solution to the world's ecological problems and being understood as a redemptive model for the ills of humanity and it started to be an object of distrust. Despite its seductive and ideological capacity (OLIVEIRA, 2005, 2019), its ineffectiveness and particularly the fact that its implementation does not imply profound environmental changes, especially in the peripheries of the world, has made the environmental issue secondary in several political actions. Even though its practical consequences have gradually spread throughout space – and, in a way, assumed a more aggressive stand, as noted at Rio + 20, focused on building a “green economy” (OLIVEIRA, 2014) – it is noted that environmental measures are malleable and are generally more successful in central countries, with fewer social problems and more advanced legislation. And even the 17 Sustainable Development Goals² have not yet proved capable of changing reality in peripheral countries.

What we here call sustainable development goes beyond the definition contained in the 1987 Brundtland Report, as that which meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs (BRUNDTLAND, 1987). This definition is vague, imprecise, and malicious because of its malleability, as it seems to be adaptable to the most different political and economic patterns. We

---

² **The Millennium Development Goals Report.** Department of Economic and Social Affairs of the

United Nations Secretariat, General Assembly, United Nations, 2015.

understand that sustainable development comprises a formula of instrumental rationality of nature by the industrial model itself under the aegis of technical time; there is a need for the rational use of nature, seen as a resource, commodity, and future capital. The rational use of natural wealth is understood as an adaptation to modern, western, and bourgeois rationality, where it is understood, from sustainable development, to use nature little by little or create techniques for its reproduction. One has to learn to deal with its raw material so as not to exhaust it, which requires the profitable process of adequate technological invention, renewal of industrial parks and overcoming of standards considered obsolete.

With this intent, the implications spread rapidly as State policies in their various scales, in the action platform of different companies, in schools, universities, the press and various media, and in urban, agricultural, and transportation planning policies, among many others. In this scenario, companies play a crucial role in the management, mitigation, and suppression of the population's ecological-environmental impacts on natural wealth. However, more than a new facet of corporate social action, we point out that the relationship between sustainable development and corporate sustainability is congenital, visceral, and inseparable.

Thus, corporate sustainability presents itself as yet another muddled conception, alternating between a specifically environmental concern or an action integrated with social responsibility; and just as sustainable development encompasses many possibilities and dimensions, corporate sustainability seeks to integrate social, environmental and economic concerns into business strategies, operations, decision-making and business everyday life (LINNENLUECKE, GRIFFITHS, 2010). Corporate sustainability has consolidated the whole production of sustainability by large companies as big business.

III – Small and Medium Breweries and Sustainable Development

To evaluate the adoption of sustainable development in small and medium sized breweries, our eyes turn to the Rio de Janeiro's Tourism and Brewery Route, which encompasses the cities of Petrópolis, Teresópolis, Nova Friburgo, Guapimirim and Cachoeiras do Macacu,

involving attractions such as the “beer experiences” and the “brewmaster tour”. It is a 2014 initiative of the Tourist Association of Breweries and Brewers of the State of Rio de Janeiro (Accerj-Tur) (*Associação Turística das Cervejarias e Cervejeiros do Estado do Rio de Janeiro*) and receives incentives from public and private entities, the participating breweries of which offer harmonized tastings to be combined with several unique tourist attractions of these cities located in the mountainous region of the State of Rio de Janeiro. (OLIVEIRA et. al., 2022, MACHADO, 2023).

The Tourism and Brewery Route forms a circuit that connects the beer producers in the Região Serrana Fluminense (*Rio de Janeiro Highlands*), including small and large breweries, and also the bars and pubs that produce their own beer on site. To be a member of the Beer Route it is necessary to offer an experience: visitation to the brewery, a guided tour, knowledge connected to restaurants, harmonization, and tasting. The route includes large breweries, microbreweries, craft brewers, and brewpubs. In addition to the member breweries, there are more than 70 brewpubs, including bars, restaurants, and the breweries themselves, which offer an increasing number of labels for consumer tasting (GOMES, MARCUSSO, 2022).

Based on this productive-tourist route experience, for qualitative research purposes, deep research as carried out from the social networks and official pages of the breweries of the environmental measures that the companies of Brewery Route in Rio de Janeiro. In summary, there are few small and medium sized breweries that present significant measures in favor of sustainability, circular economy, and environmental protection.

Pontal brewery (*Cervejaria Pontal*), located in Nova Friburgo, provides information on its website about the offer of “beer experiences” and the “brewmaster tour” in its factory. The phrase “*We are Sustainable: We are committed to generating the lowest environmental impact with our products*” is highlighted, but there is no further detail on which actions corroborate this commitment to “being sustainable”³. In turn, Barão Bier brewery (*Cervejaria Barão Bier*), also located in Nova Friburgo, highlights on its website the mission of a “*sustainable relationship*” with its customers. This is how it is expressed: “*Barão*

---

³ Available in: <https://cervejariapontal.com.br/>. Accessed on July 5, 2022.

Bier produces pure malt craft beers, with focus on growth, profitability, and socio-environmental responsibility. As Nova Friburgo's first legalized brewery, we guarantee sustainable relationships with our customers, partners and suppliers, enchanting people with unique and unforgettable experiences and sensations". However, there is no further information on how this "sustainable relationship"⁴ would develop.

However, the vast majority of breweries belonging to the Tourism and Brewery Route do not present any information regarding sustainable production and environmental care adopted in manufacturing and marketing. These are the cases: Ranz Bier brewery (*Cervejaria Ranz Bier*), located in Lumiar (a district of the Nova Friburgo), which only has an account on the social network Instagram⁵; Alpendorf brewery (*Cervejaria Alpendorf*), located in Teresópolis, which has its own website, which highlights the offer of a tour of the place where its beers are manufactured - the so-called "Alpentour" - but does not provide any information related to sustainability or green economy⁶; Favre Baum Brewery (*Cervejaria Favre Baum*), located in Teresópolis, which also only has an Instagram account⁷; Rota Imperial brewery (*Cervejaria Rota Imperial*), located in Guapimirim, with an Instagram account only⁸; Kanton Bier brewery (*cervejaria Kanton Bier*), located in Teresópolis, also only with own Instagram account⁹; Brewpoint brewery (*Cervejaria Brewpoint*), located in Petrópolis, which has its own page with Beer Tour services, but where it was not possible to find any sentence that is related to the sustainable production model¹⁰; Dr. Duranz brewery (*Cervejaria Dr. Duranz*), located in Petrópolis, which also has its

own website, where "beer experiences" and the "alchemist's club" are offered, a kind of beer subscription, but without reference to care during production or waste disposal¹¹ (PORTES, 2022).

Likewise, there is no highlighted environmental action: Vila de Secretário brewery (*Cervejaria Vila de Secretário*), located in Petrópolis, only has an Instagram profile¹²; Da Corte Brewery (*Cervejaria Da Corte*), located in Petrópolis, which has its own website and offers "beer experiences" and barrel rentals for other producers, but without reference to environmental care¹³; Lumiarina Brewery (*Cervejaria Lumiarina*), located in Lumiar, only with an Instagram profile¹⁴; Nossa Fábrica brewery (*Cervejaria Nossa Fábrica*), located in Guapimirim, with an Instagram profile only¹⁵; Odin brewery (*Cervejaria Odin*), located in Petrópolis, has its own website providing "beer experiences" and its product catalog, but without information related to sustainability¹⁶; Colonus brewery (*Cervejaria Colonus*), located in Petrópolis, which on its website only provides the product catalog¹⁷; Mad Brew brewery (*Cervejaria Mad Brew*), located in Teresópolis, with only an Instagram profile¹⁸; Therezópolis brewery (St. Gallen) (*Cervejaria Therezópolis*), located in Teresópolis, which has its own website, where the so-called "beer experiences" are available and various information about the beers produced, but without any information about environmental care during production¹⁹; Brassaria Matriz brewery (*Cervejaria Brassaria Matriz*), located in Petrópolis, with Instagram profile only²⁰; Colarinho da Serra brewery (*Cervejaria Colarinho da Serra*), located in Teresópolis, also

⁴ Available in: <https://baraobier.com.br/a-barao/>. Accessed on July 06, 2022.

⁵ Available in: <https://www.instagram.com/cevejarianranz/>. Accessed on: July 06, 2022.

⁶ Available in: <https://alpendorf.com.br/>. Accessed on July 08, 2022.

⁷ Available in: <https://www.instagram.com/favrebaum/>. Accessed on July 05, 2022.

⁸ Available in: <https://www.instagram.com/cevejariorotaimperial/>. Accessed on July 05, 2022.

⁹ Available in: <https://www.instagram.com/kantonbier/>. Accessed on July 05, 2022.

¹⁰ Available in: <https://www.cervejariabrewpoint.com.br/>. Accessed on July 05, 2022.

¹¹ Available in: <https://www.doutorduranz.com.br/>. Accessed on July 06, 2022.

¹² Available in: <https://www.instagram.com/viladesecretario/>. Accessed on July 06, 2022.

¹³ Available in: <http://cevejadiadacorte.com.br/>. Accessed on July 05, 2022.

¹⁴ Available in: <https://www.instagram.com/lumiarina/>. Accessed on July 05, 2022.

¹⁵ Available in: <https://www.instagram.com/nossafabricadecerveja/>. Accessed on July 06, 2022.

¹⁶ Available in: <https://www.cervejariaodin.com.br/home>. Accessed on July 06, 2022.

¹⁷ Available in: <https://www.cervejariacolonus.com.br/>. Accessed on July 08, 2022.

¹⁸ Available in: <https://www.instagram.com/cevejariamadbrew>. Accessed on July 08, 2022.

¹⁹ Available in: <https://vilastgallen.com.br/>. Accessed on July 07, 2022.

²⁰ Available in: <https://www.instagram.com/brassaria.matriz/>. Accessed on July 07, 2022.

with just an Instagram profile ²¹; Tortuga Craft Bier, located in Petrópolis, which only has its Instagram profile with its marketable products in addition to beers ²²; and, finally, Madame Machado brewery (Cervejaria Madame Machado), located in Petrópolis, that does not have its own website and it was not possible to find its social networks, whose products are available from an online catalog of beers, without further information (PORTES, 2022).

It is the big breweries that adopt the discourse of sustainability. Right on the home page of its website, the Petrópolis group provides the “sustainability” tab, with the topics: “Concern with the Environment”, which express the company's concerns inherent to the environmental issue; the “ESG Policy” is directly related to the company's commitments to the Environmental, Social and Governance factor; and the complete sustainability report for the year 2020. In addition, the company is also part of a project called AMA – Environmental Mobilization Area (*Área de Mobilização Ambiental*), which promotes environmental actions in the regions where the Petrópolis Group has beer production units, promoting lectures and affirmative actions related to sustainability²³.

The Bohemia brewery (*Cervejaria Bohemia*), located in Petrópolis, has its own website, which contains the offered products, in addition to the brewery tour at the company's factory and a long history of beer production in the city of Petrópolis. As the Bohemia group was acquired by the giant AmBev²⁴, all information about sustainable production on its page was redirected to the official page of the AmBev group, with its diversified and broad actions and its sustainability report. In this sense, the AMBEV Macacu Brewery, located in Cachoeiras de Macacu, which is also a factory belonging to Ambev, is considered the first carbon neutral brewery in the state of Rio de Janeiro, according to the company's plan that mobilized more than

US\$ 27.212.000²⁵ in sustainability and technology projects²⁶.

IV – Final considerations

In this article, the main objective was to carry out a tracking of the main environmental actions of brewing companies, whether small, medium or large, of the Tourism and Brewery Route of Rio de Janeiro. What was found is the fact that small companies in the field practically do not highlight actions related to sustainability on their official pages or even social network profiles, with the express majority not having any reference to the environment in their production, distribution and management. of raw materials and waste. In turn, the large breweries that are part of the route present a robust breakdown of their actions, transforming them into reports for public consultation and important advertising for their own brands.

Thus, some conclusions can be highlighted: [1] due to the much smaller size of the small breweries, the environmental impacts are also smaller, meaning a smaller need both for the systematic implementation of environmental care; [2] in the same way, small and medium-sized breweries do not use the environment as their main means of advertising, opting to publicize their products and “beer experiences” in their units; It is [3] Unlike small and medium-sized companies in the industry, large breweries use sustainable development as a productive and advertising strategy, reserving significant spaces on their websites for the dissemination of their achievements and virtues in the sector. Corporate sustainability is a necessary, natural and ubiquitous path in the strategies of large companies in today's world.

Acknowledgments:

partnerships, startups, platforms for the sale of various products with its different brands, extremely diversified capital, majority shareholders with projects, foundations and influences on the most varied fronts, from education to infrastructure projects, in addition to great financial and political strength (SANT'ANNA, 2023).

²⁵Amount referring to the average conversion of the Real (Brazilian currency) to the US Dollar, conversion made on June 16, 2022, where 1 US dollar is equivalent to approximately 4.78 reals.

²⁶ Available in: <https://diariodorio.com/ambev-entrega-primeira-ervejaria-carbono-neutro-no-rio-de-janeiro/>. Accessed on July 06, 2022.

---

²¹ Available in: <https://www.instagram.com/colarinhodaserra/>. Accessed on July 07, 2022.

²² Available in: <https://www.instagram.com/tortugacraftbeer/>. Accessed on July 06, 2022.

²³ Available in: <https://www.grupopetropolis.com.br/sustentabilidade/politica-de-meio-ambiente/>. Accessed on July 06, 2022.

²⁴ Companhia de Bebidas das Américas, AMBEV, or even ABInbev, is a business and financial conglomerate in the beverage industry, which has branched out exponentially into the most different areas, having numerous subsidiaries,

This chapter is the result of the project “Economic Geography and Touristic and Beer Route of Rio de Janeiro: A study on territorial-productive restructuring and regional development”, which received financial support from the Carlos Chagas Filho Foundation for Research Support of the State of Rio de Janeiro (FAPERJ) (*Fundação Carlos Chagas Filho de Amparo à Pesquisa do Estado do Rio de Janeiro*), modality APQ1(*Auxílio à Pesquisa individual*). We would like to thank FAPERJ for this promotion and also for supporting the Young Scientist of Our State (JCNE “*Jovem Cientista do Nosso Estado*” Scholarship, for Leandro Dias de Oliveira), as well as thanking the National Council for Scientific and Technological Development (CNPq) (*Conselho Nacional de Desenvolvimento Científico e Tecnológico*) for the Research Productivity Scholarship (PQ-2 “*Bolsa de Produtividade em Pesquisa*”, for Leandro Dias de Oliveira) and for the scientific initiation scholarships (PIBIC “*Programa Institucional de Bolsas de Iniciação Científica*”, between 2017 and 2021, for Bruna Monteiro and Erick Portes), and to the Coordination for the Improvement of Higher Education Personnel (CAPES)(*Coordenação de Aperfeiçoamento de Pessoal de Nível Superior*) for the master's scholarship for Beatriz Sant'Anna. This study is also part of the international cooperation project, in the field of geography, between the Federal Rural University of Rio de Janeiro and the University of Porto, entitled "Spatial Restructuring and Regional Development: A Comparative Study between the Northern Region of Portugal and the State of Rio de Janeiro", of which the author is coordinator together with Prof. Dr. Maria Helena Mesquita Pina, from the University of Porto, whom we thank for the very important dialogue in the fulfillment of the research agendas.

References:

1. AMIENYO, D., AZAPAGIC, A. Life cycle environmental impacts and costs of beer production and consumption in the UK. *The International Journal of Life Cycle Assessment*, 21, 492–509, 2016. <https://doi.org/10.1007/s11367-016-1028-6>.
2. BAIANO, A. Craft beer: An overview. *Comprehensive reviews in food science and food safety*, v. 20, n. 2, p. 1829-1856, 2021.
3. BRUNTLAND, G. H. (ed.) (1987). *Our common future*. Oxford: Oxford University Press, 1987.
4. GOMES, C. C.; MARCUSSO, E. F. (2022). Turismo e territorialidade: o território da cerveja da região serrana do Rio de Janeiro como vetor da governança e do desenvolvimento local. *Revista Brasileira de Pesquisa em Turismo*, 16, e–2214. Doi: <https://doi.org/10.7784/rbtur.v16.2214>.
5. HOSPIDO, A.; MOREIRA, M. T.; FEIJOO, G. Environmental analysis of beer production. *International journal of agricultural resources, governance and ecology*, v. 4, n. 2, p. 152-162, 2005.
6. KORONEOS, C. et al. Life cycle assessment of beer production in Greece. *Journal of Cleaner Production*, v. 13, n. 4, p. 433-439, 2005.
7. LINNENLUECKE, M. K.; GRIFFITHS, A. Corporate sustainability and organizational culture. *Journal of world business*, v. 45, n. 4, p. 357-366, 2010.
8. MACHADO, B. S. M. Turismo e cerveja: um estudo de caso dos distritos de Lumiar e São Pedro da Serra em Nova Friburgo – RJ. Trabalho de Conclusão de Curso (Graduação em Geografia), Departamento de Geografia, Universidade Federal Rural do Rio de Janeiro, 2023.
9. OLIVEIRA, L. D. de. A Ideologia do Desenvolvimento Sustentável no Ensino da Geografia. 2001. 176 f. Monografia (Graduação em Geografia) – Departamento de Geografia, Universidade Estadual do Rio de Janeiro (UERJ), Faculdade de Formação de Professores (FFP), São Gonçalo / RJ, 2001.
10. OLIVEIRA, L. D. de. A Ideologia do Desenvolvimento Sustentável: Notas para Reflexão. *Revista Tamoios*, Rio de Janeiro, UERJ-FFP, v. I, n. 2, p. 33-38, 2005.
11. OLIVEIRA, L. D. de. Rio + 20: Reflexões sobre Geopolítica e Ideologia. *Espaço e Economia: Revista Brasileira de Geografia Econômica*. Rio de Janeiro, Ano II, Número 4, 2014.
12. OLIVEIRA, Leandro Dias de. *Geopolítica ambiental: a construção ideológica do desenvolvimento sustentável (1945-1992)*. Rio de Janeiro: Autografia, 2019.
13. OLIVEIRA, L. D. de; SANT'ANNA, B. N.; MACHADO, B. S. M.; PORTES, E. R. M. (2022). Produção cervejeira e geografia do turismo: Um panorama do estado do Rio de Janeiro (Brasil). *The Overarching Issues of the*

European Space. Porto, Faculdade de Letras da Universidade do Porto, 2022.

14. PORTES, E. R. M. Produção cervejeira e Desenvolvimento Sustentável: Um estudo a partir da Rota Turística e Cervejeira do Rio de Janeiro. Relatório Final de Iniciação Científica PIBIC-CNPq, com orientação do Prof. Dr. Leandro Dias de Oliveira. Departamento de Geografia, Universidade Federal Rural do Rio de Janeiro, 2022.

15. SANT'ANNA, B. do N. Reestruturação Territorial-Produtiva e Mercado Cervejeiro: Análise a partir da AMBEV- Campo Grande, Rio De Janeiro – RJ. 2023. 108p. Dissertação (Mestrado em Geografia). Instituto de Geociências/Departamento de Geografia, Universidade Federal Rural do Rio de Janeiro, Seropédica, RJ, 2023.

16. SCHALTEGGER, S.; VIERE, T.; ZVEZDOV, D. Tapping environmental accounting potentials of beer brewing: Information needs for successful cleaner production. *Journal of Cleaner Production*, v. 29, p. 1-10, 2012.

17. TALVE, S. Life cycle assessment of a basic lager beer. *International Journal of Life Cycle Assessment*, 6 (2001), pp. 293-298

18. The Millennium Development Goals Report. Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, General Assembly, United Nations, 2015.

Consulted Websites:

1. <https://alpendorf.com.br/>. Accessed on July 8, 2022.

2. <https://baraobier.com.br/a-barao/>. Accessed on July 6, 2022.

3. <http://cervejariadacorte.com.br/>. Accessed on July 5, 2022.

4. <https://cervejariapontal.com.br/>. Accessed on July 5, 2022.

5. <https://diariodorio.com/amb-ev-entrega-primeira-cervejaria-carbono-neutro-no-rio-de-janeiro/>. Accessed on July 6, 2022.

6. <https://vilastgallen.com.br/>. Accessed on July 7, 2022.

7. <https://www.amb-ev.com.br/esg>. Accessed on July 6, 2022

8. <https://www.cervejariabrewpoint.com.br/>. Accessed on July 6, 2022.

9. <https://www.cervejariacolonus.com.br/>. Accessed on July 8, 2022.

10. <https://www.cervejariaodin.com.br/home>. Accessed on July 6, 2022.

11. <https://www.doutorduranz.com.br/>. Accessed on July 6, 2022.

12. <https://www.grupopetropolis.com.br/sustentabilidade/politica-de-meio-ambiente/>. Accessed on July 6, 2022.

13. <https://www.instagram.com/brassaria.matariz/>. Accessed on July 7, 2022.

14. <https://www.instagram.com/cervejariama.dbrew>. Accessed on July 8, 2022.

15. <https://www.instagram.com/cervejariaranz/>. Accessed on July 6, 2022.

16. <https://www.instagram.com/cervejariarotaimperial/>. Accessed on July 5, 2022.

17. <https://www.instagram.com/colarinhodaserra/>. Accessed on July 7, 2022.

18. <https://www.instagram.com/favrebaum/>. Accessed on July 5, 2022.

19. <https://www.instagram.com/kantonbier/>. Accessed on July 5, 2022.

20. <https://www.instagram.com/lumiarina/>. Accessed on July 5, 2022.

21. <https://www.instagram.com/nossafabricadecerveja/>. Accessed on July 6, 2022.

22. <https://www.instagram.com/tortugacraftbeer/>. Accessed on July 6, 2022.

23. <https://www.instagram.com/viladesecretario/>. Accessed on July 6, 2022.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

ASPECTS OF INFORMATION AND COMMUNICATION TRAINING IN TECHNOLOGY AND ENTREPRENEURSHIP EDUCATION

KERANKA G. VELCHEVA
KONSTANTIN PRES LAVSKY UNIVERSITY OF SHUMEN

Abstract:

Information and communication training in technology and entrepreneurship education is provided in the field of competence "Communication and control in everyday life and work processes" creates a prerequisite for students to motivated study of technology. A new information technology is presented, which in the learning process provides students with content for graphic training, provides independent creation of graphic documentation.

Keywords:

information communication and graphics and preparation, training software, graphic editor

E-mail: k.velcheva@shu.bg

На сегашния етап от реформите в българското образование, сериозни промените са свързани с въвеждането и разширяване на полето на приложение на информационните и комуникационни технологии (ИКТ) в образователния процес. Дигитализацията на учебния процес е ключов елемент на модерното училище, чрез който се оптимизира процесът на обучение, повишава се неговата ефективност и се подпомага навлизането на иновации, базирани на информационните и комуникационните технологии (ИКТ). На държавно равнище е разработената Национална програма, която е в съответствие с Приоритетна област 6 „Образователни иновации, дигитална трансформация и устойчиво развитие“ – оперативни цели „6.4. Развитие на образованието в дигитална среда и чрез дигитални ресурси“ и „6.6. Модернизиране на образователната инфраструктура към устойчиво развитие“ на Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 – 2030) [8]. Реформата се изпълнява

училище чрез решаване на дидактически, методически и организационни задачи.

Използване на информационни и комуникационни технологии спестява време както в урока, когато преподава и обяснява се ново учебно съдържание, така и когато подготовката за него, вдъхновява учителите да търсят нови подходи към учене, стимулира професионалното израстване и компетентност на учителите и родителите, освобождава от непродуктивна рутинна работа. Приложение информационните и комуникационни технологии в работата на учителя подобрява положителна мотивация за учене, респективно идва нарастването на качеството на знанията и представянето, повишава се неговата ефективност страна.

Основните принципи на използването на информационни и комуникационни технологии (ИКТ) са развитието на мотивацията на учениците за получаване на знания, индивидуален подход към учениците, простота и лекота на създаване и използване, фокус върху интеграцията учебни дисциплини.

About the authors: Keranka Velcheva: professor, d-r in Konstantin Preslavsky University of Shumen, PF, department: TOPO and PUNUP.

Copyright © 2023 K. Velcheva

Article history: Received: 31/05/2023 Accepted: 01/07/2022 Published: 28/07/2023

Citation (APA): Velcheva, K. (2023) Aspects of information and communication training in technology and entrepreneurship education, *Journal "Careers"*, Vol. 3 (4), 12-18.

Най-голямото количество информация, приблизително 90% от учениците получават с помощта на зрението, около 9% - с помощта на слуха си и само 1% с използвайки други сетивни органи [2].

Информационните и комуникационни технологии са технологии, които което ви позволява да търсите, обработвате и усвоявате информация от различни източници, включително интернет. Това е представяне на информация в електронен вид, неговата обработка и съхранение, използването на компютър, разнообразие от програми [3].

ИКТ могат да бъдат класифицирани според тяхната функционално приложение. А.В. Бътлър разграничава следните видове информация технологии: *презентации, образователни игри и образователни програми, дидактически материали, програми - симулатори, системи за виртуална експерименти, електронни учебници, електронни енциклопедии.*

Презентациите са често срещан тип презентация сред самите демонстрационни материали. Презентацията е всъщност ключовите фрази, където се показва самата същност, помагачки да водите речта си. Презентации са особено интересни с това, че могат да бъдат създадени от всеки учител, който има достъп до компютър, с минимална инвестиция на време. Те са вид информационни и комуникационни технологии [10].

Игри, насочени към обучение и развиване на програми насочени към деца в предучилищна възраст и по-малките ученици. Към този тип включват интерактивни програми със сценарий на играта. Изпълнение различни задачи по време на играта, учениците развиват фини двигателни умения, пространствено въображение, логическо мислене и, може би, усвояват допълнителни умения, когато работят с клавиатурата.

Дидактически материали - сборници с упражнения, диктовки, числа, както и отчети, представени в електронен вид, във формуляри прост набор от файлови текстове.

Електронната библиотека е информационна система, която позволява сигурност при съхраняване и ефективно използване на различни база данни електронни документи (текстови, визуални, звукови, видео и др.), локализиращи в самата система, както и достъпни за нея чрез телекомуникационни мрежи.

Може би най-яркият пример за въплъщение на постиженията съвременната информационна технология в реалния живот се превърна в *клетъчният телефон*. Днес мобилният телефон вече не е такъв просто телефон, с който можете да се обадите от всяка точка на планетата, той работи като компактен компютър. Един мобилен телефон в XXI век замества: тетрадка, органайзер, mp3 плейър, камера, позволява ви да играете мобилни игри, използване на електронна поща и интернет, правим покупки в магазините, провеждаме видео-разговори, конференции и още много други дейности в он-лайн среда. И не на последно притежаването на мобилен телефонът от най-ново- поколение се превърна в елемент на престиж.

Интерактивните дъски са сензорен екран, свързан към компютър, изображението от който проекторът предава на дъската.

Програмите - симулатори изпълняват дидактична функция на учебни материали. Съвременните програми - симулатори могат да проследяват намирането на решения и да сигнализируют и отстраняват за грешки.

Електронните учебници и учебните курсове са обединени в едно цяло софтуерен пакет всички или няколко програми за обучение [10].

Най-предпочитаните за учебния процес информационни и комуникационни технологии са:

- текстови редактори;
- Power point презентации;
- електронни таблици;
- онлайн тестове;
- Интернет ресурси;
- програми за обучение;
- мултимедийни речници;
- електронни учебници;
- дистанционно обучение;
- Интернет олимпиади и много други.

При работа с тези източници на информация учителят е задължен да провери произхода и да обърне внимание на надеждността на намерената информация и при необходимост материала да се адаптира към различните нива на обучение на учениците.

Целта на настоящата статия е: Как да приложим информационни и комуникационни технологии в една област на компетентност в обучението по Технологии и

предприемачество? Идеята е да приведем на следващо равнище обучението по графични дейности, а именно на дигитално.

При реализиране на взаимовръзките между етапите на цикъла "научно изследване – проектиране – производство" е имало известни затруднения. Цикълът се нарушавал от големия обем на предавана информация – от задачите за научно изследване и разработване до съхраняването на готовата продукция. Информацията се е предавала в многомна техническа документация и е затруднявала оперирането с нея, което пък е довеждало до много грешки. Дълго време третият компонент на производствения процес – материали, енергия и информация, са пренебрегвани – като основно внимание се е отделяло на първите два етапа. За информацията се заговаря след изобретяването на ЕИМ (електронноизчислителните машини).

В 80-те години се поставя началото на интеграцията на автоматизирани производства, където създаването и експлоатирането на автоматичното оборудване се обединяват в цялостна функционираща система. С внедряването на автоматизираните системи в различните сфери на стопанската дейност постоянно се увеличава обемът на проектната работа и се ускорява процесът на проектиране, което обуславя необходимостта от разработване на нови методи на съставяне, размножаване, съхраняване на проектната конструкторска документация.

Съвременните системи за автоматизирано проектиране (САПР) позволяват комплексно осигуряване на производството – от поставянето на конструкторската задача до получаването на чертежа и програма за оборудване на машина с цифрово-програмно управление (ЦПУ). Приложението на подобни системи позволяват ускоряването на изпълнението на чертежите по брой пъти в повече. При това в твърдия диск на компютъра може да се съхраняват много готови чертежи и да се използват при необходимост. Съхраняването на чертежа във вид на файл в диска дава възможност да се автоматизира разработването на програма за обработване на детайла върху машина с ЦПУ.

Системите за автоматизирано проектиране днес се използват от хора с различни професии – от инженерите до

художниците графичи. Сферата на приложение на САПР е обширна и всяка година се разширява. Най-интензивно САПР се използва в инженерно-конструкторската дейност при изработване на чертежи, при разработване на интегрални схеми, в архитектурното проектиране, при подготовката на техническа документация.

Потребностите на съвременното производство създават необходимост от подготовка на учениците, насочена към компютризацията и високите технологии на ХХІ век.

За реализиране на целта се прилага модернизиране на цялостната образователна система и подобряване на качеството на образованието така, че всички ученици да бъдат изцяло подготвени за информационното общество чрез постигане на компютърна и информационна грамотност. Това е свързано с:

- разработване на нови стандарти за обучение, базирани на работещ модел на обучение на мястото на съществуващия репродуктивен модел;
- развиване на уменията на учителите за използване на ИКТ за преподаване и обучение;
- педагогическо използване на ИКТ чрез прилагане на иновационни методи и подходи в обучението;
- осигуряване на качествена образователна система, основана на добрите традиции на българското образование и опита на европейската общност;
- включване на ИКТ в учебните програми и в програмите за обучение на студенти педагози и учителите;
- създаване и адаптиране на образователен софтуер на български език.

Чертежът се явява един от главните носители на техническа информация, без която не може нито едно производство. Умението за четене на чертежи и владението на правилата за оформяне и изпълнение на чертеж се явяват основните условия за успешното усвояване на техническите знания. Знанията за чертежа улесняват изучаването на много общотехнически дисциплини.

Ние предлагаме обучението по компютърна графика да се осъществява с кирилизирани учебна версия на графичната програма "Компас", която се разпространява безплатно в интернет за учебни цели. Считаме, че тя е по-добре адаптирана за

целите на обучение по компютърна графика за учениците, които нямат формирани умения за извършване на графична дейност с помощта на компютър.

Системата КОМПАС изцяло поддържа стандартите на единната система за конструкторска документация (ЕСКД). За учениците от 7. – 8. клас е значително по-удобно наличието на текстово меню. От гледна точка за преобразуване на чертежи (мащабиране, обръщане, огледално отражение, копиране и др.) съществуващите пакети в САПР са близки един до друг. (КИТЕЖ, КОМПАС-Мастер). Към същата графична система може да се допълни система за тримерно моделиране на твърди тела (изделия, детайли, сглобени единици).

Системата КОМПАС е максимално проста и достъпна, при нея е постигнато оптимално системна архитектура, удобен и изчерпателен режим за помощ, подробни инструкции при изпълнение на всички операции.

Програмно-методичният комплекс (ПКС) е конструиран в съответствие с учебното съдържание за прогимназиалния етап на общообразователното училище. Работата с него позволява организирането на учебно-възпитателната работа на съвременно равнище и решаването на следните задачи: трудова, политехническа и професионална подготовка на учениците за условията на съвременното производство; формиране на основите на компютърната графика; умения за съставяне на чертожно-графична документация с помощта на система за автоматизирано проектиране.

Приложението на компютъра в обучението по графичните дейности създава предпоставка за мотивирано изучаване у учениците на техниката. Използването на междупредметните връзки, в това число и въведеният модул за обучение по информационни технологии, повишават интереса на учениците за изучаване на учебните предмети и качеството на обучение. ПКС е проектиран и структуриран в съответствие с целите и задачите на обучение за графична подготовка на учениците от общообразователното училище (5. – 7. клас). Новата информационна технология в процеса на преподаване позволява предоставяне на учениците графичен материал за четене на чертежи, осигурява самостоятелно разработване на графична документация за

изработване на детайли и предмети; дава на учениците възможност за решаване на творчески задачи с елементи на конструиране.

ПКС осигурява възможности за реализация на изискванията на учебната програма в процеса на обучение на усвояване на:

- основните правила за изработване на чертежи, установени с държавните стандарти (БДС) и ЕСКД;

- четене на чертежа, да пресъздаде образа на предметите и да се анализират техните форми и конструкции;

- знания за правоъгълно проектиране върху една, две и три взаимноперпендикулярни равнини, за построяване на аксонометрични проекции и способите за изпълнение на техническа рисунка;

- уменията за самостоятелно ползване на учебна справочна литература в практиката за четене и изработване на чертежи;

- способства за приобщаването на учениците към култура на труда при изпълнение на графична документация.

- способства за развитието у учениците на техническо и образно мислене, а така също на пространствени представи, имащи определящо значение в технологичното обучение и производствената дейност.

Проектирането и създаването на ПКС "Компас" цели приобщаване на учениците към разнообразни графични компютърни дейности.

Началният етап на обучение е насочен към учениците от VII клас, за които се предполага, че са усвоили достатъчно от основите на „ръчното чертане” в V – VI клас и имат готовността за работа с компютърна графика.

При работа с ПКС следва да се обърне внимание на това, че често повтарящи се операции за изпълнение на чертежи с помощта на редактор КОМПАС се изпълняват полуавтоматично в съответствията на БДС и ЕСКД: нанасяне на размери, закръгления, щриховки, изобразяване на резби и др.

При започване на работа е целесъобразно да се разгледат и обяснят инструментите на редактора, да се демонстрират техните възможности, да се усвои правилното им прилагане в дейностите.

Чертежно-конструкторският редактор КОМПАС като съвременен чертожен инструмент освобождава ученика от излишните операции по изработване на чертежа, като осигурява високо качество на изпълнената графична работа [2].

Работа със САПР при чертане позволява на учениците да реализират свои идеи: при мисленото представяне на разработваната задача ученикът не се притеснява, че при всяко негово погрешно движение ще трябва да започне работата си отново.

Дейността на конструкторския труд е 2-3 пъти по-бърза при работа със САПР, при използването на библиотеките със стандартните елементи, гарантирано е изпълнение с пределна прецизност при изработване на чертежите, които във всеки момент могат да бъдат модифицирани, размножени със спазване на държавните стандарти, всичко това определя високата ефективност на конструкторската работа.

При използване на спомагателни линии в изработваните чертежи се олекотява изучаването на методите за проектиране, което позволява разглеждането им да бъде пълно и последователно.

При преподаване на трудноусвоимите теми за сечения и разрези учителят има възможност да използва съхранените в паметта на компютъра разнообразни задачи, изпълнението на които формира подвижни и пълни представи у учениците.

В ПКС е предвидено изучаването на сборни чертежи, детайлиране и запознаване със строителното чертане. Новите възможности в преподаването на графичните дейности се откриват при детайлирането на сборни чертежи, т.е. редакторът предоставя възможности за съхраняването на чертежите, изделията във вид на файлов фрагмент. Детайлирането и изпълнението на сборни чертежи се осъществява с помощта на командите четене на фрагменти, съхраняване и копиране.

ПКС се явява съвременен техническо средство, което може да бъде използвано и в подготовката на компютърни филми по чертане. Приложението му позволява да се насочи максимално внимание за активизация на умствената дейност на учениците: развитие на мисленето, пространствените представи и творческите способности, които са главната цел на формирането на графична култура у учениците.

Естествено възниква въпросът ще замени ли машинната графика напълно традиционните методи за изработване на чертежи. Тенденциите за премахване на преподаването на традиционното (ръчно) чертане могат да се определят като погрешни. Заслужава да се отбележи, че в издаваните в последните години учебници по инженерна графика в САЩ голямо внимание се отделя на техниките за ръчното изработване на чертежи. С внедряването и разширяването на сферата на приложение на САПР изискванията за професионалните умения на конструкторите не се променят или отпадат. Работата с компютъра изисква от конструктора безупречно владение на чертожната дейност, знания за правилата за оформяне на конструкторската документация, добра геометрична подготовка, усет за пространствените форми и комбинативното мислене.

При работа с ПКС учениците трябва да повторят учебния материал по чертане, които са базисна основа за формиране на умения за работата с компютъра и чертожно-графичния редактор. Затова основното съдържание на учебната дейност с ПКС има фронтален характер. Например: при изпълнението на 4 – 5 графични задачи учениците могат да работят с индивидуален темп на работа, което дава възможност да се предлагат задачи и упражнения с индивидуален характер. В процеса на изучаване на чертането може да се използва текстово-графичен материал, подготвен с помощта на програмно-методичния комплекс: табла, таблици, нагледни изображения на детайли и различни изделия, чертежи и др. Този материал може да бъде съхранен в паметта на компютъра и демонстриран на учениците на дисплея на монитора. Голям интерес за учениците представлява подготовката на компютърни филми по чертане. Компютърният филм представлява „динамично“ нагледно средство, съдържащо пакет от слайдове, демонстриращи процеса на изпълнение на даден чертеж.

ПКС предоставя нови възможности на учениците за самостоятелно прилагане на формираните знания и умения по чертане при изучаването на други учебни предмети, в извънкласната работа по техническо конструиране и моделиране, в бита.

ПКС се оказва най-ефективен при реализация на такива направления в

обучението по графичната подготовка на учениците, като: изучаване методите за изобразяване; четене на чертежи; построяване на чертежи; приложение на способите за преобразуване на изображение и способи за конструиране.

Внедряването на компютъра като средство за изпълнение на графичните дейности позволява демонстриране на графичните изображения в техните многообразия и се превръща не само в средство за предаване на информация, но и във важно средство за познание. С помощта на графичните изображения (графики, граф-схеми) стават разбираеми и се онагледяват закономерности, съществуващи в математиката, физиката, химията и др. учебни предмети.

При това програмно-методичният комплекс решава задачи за развитие на познавателния интерес към чертането, което се явява стимул за активизация на дейността на учениците. Той се превръща в ефективен дидактически инструмент и позволява на учителя да реализира интересен и привлекателен учебен процес, да изведе тези негови аспекти, които да привлекат вниманието на учениците, т.е. учениците винаги да бъдат привлечени от „ярки и емоционално” подадени факти.

Междупредметните връзки се явяват необходимо условие за успешното обучение. ПКС позволява реализирането им в обучението по геометрия, изобразително изкуство, физика и информационни технологии.

Приложението на програмно-методичния комплекс в изобразителното изкуство е по-ограничено и може да се използва например при изпълнението на различни орнаменти.

Приложението му при графичната подготовка на учениците дава възможност за реализиране на вътрешнопредметните връзки в технологичното обучение, да се изпълняват и съхраняват чертежи на изработваните изделия, да се съставят и конструират електротехнически схеми.

Значително се улеснява дейността на учителя за разработване и съхраняване на графичната документация, която служи за нагледни средства, като например материали за отделните тематични единици:

- "Мащаби, формати, буквени означения";

- "Видове линии, използвани в чертането, и тяхното предназначение";

- "Нанасяне на размери върху чертежите";

- "Технически шрифт";

- "Условности и опростявания в техническото чертане";

- "Сечения и разрези";

- "Методи за построяване на изображения в чертането";

- графични работи, изработени от учениците в процеса на обучение;

- справочни данни – таблици за размери на резби, стандартни съединителни елементи, извадки с основни положения от стандартите БДС и ЕСКД.

Използването на ПКС приобщава учениците към елементите на инженерно-техническите знания в областта на техниката и технологиите на съвременното производство, съдейства за развитие на техническото мислене, познавателните способности на учениците, усет за усъвършенстване и създаване на нови прибори и устройства, което е особено важно за развитие на творческите качества на личността.

Следва да се отбележи, че използването на ПКС възпитава у учениците самостоятелност, наблюдателност, прецизност, точност при изпълнение на дейностите, които се явяват важни елементи от общата трудова култура на личността.

Известно е, че пространствените представи играят важна роля в усвояването на учебните предмети от природо-математическия цикъл: геометрия, физика, география и др. Тяхната роля във формирането на знания и умения в технологичното обучение е приоритетна, така също и за производствената дейност и техническото творчество.

ПКС, и в частност особеностите на системата за моделиране на твърди тела предоставя на учителите нови възможности за развитие на пространствените представи на учениците.

Системата за моделиране на твърди тела може да бъде използвана в първия етап на обучение (VII клас), например при изпълнение на следните упражнения:

- сравняване на детайлен чертеж с неговото реално изображение;

- съпоставяне и разположение на детайлите (изгледите) в проекционна връзка на основата на реалното му изображение.

Програмно-методичният комплекс спомага за изпълнението на задачи по анализиране формата на предметите, тяхното мислено разчленяване на прости геометрични тела, определяне проекциите на върхове и точки, лежащи на ръбове и страни; изпълнение на аксонометрични изображения по чертеж.

References:

1. Boguslavskiy, A. A. Elektronnoe izdanie metodicheskogo materiala programmno-metodicheskogo kompleksa. (Electronic edition methodical material program-methodical complex)// ZH6 "Shkolynaya sistema avtomatizirovannogo proektirovania", www.inforeg.ru
2. Grafichen redaktor KOMPAS (Graphical editor COMPASS). <http://www.ascon.ru>
3. Evtimov, St. (1995). Psihologia na profesionalното povedenie i tehnietskoto obuchenie. (Psychology of professional conduct and technical training)// BI.
4. Integrirovannyye uroki cherchenia v 7-9 klasah obshtoobrazovatelynoy shkoly. (Integrated lessons in drawing 7-9 classes of secondary schools)<http://www.hi-edu.ru/>
6. Kolesnikov V.K. (1994, ZH1). O kompyuternoy podgotovke uchiteley truda. 39 p.

С основание може да се каже, че приложението на ПКС в системата на Образователната област „Технологии и предприемачество” съдейства за постигането на една от главните цели, а именно: развитие на техническото и творческо мислене на учениците, приобщаването им към работа с новите технологии за приемане, обработване, съхраняване и предаване на информацията.

(About the computer teacher training work)// Shkola i proizvodstvo.

7. Kompyuter v prepodavanii kursa "Cherchenie"(Computer in teaching the course "Drawing"). www.referat.kulichki.net

8. Natsionalna strategia za vavezhdane na IKT v balgarskite uchilishta. (The National Strategy for the introduction of ICT in Bulgarian schools) <http://www.minedu.government.bg/>

10. Ogneva, M., R. Boeva. Ispolzovane na kompyutarni testove za proverka i otsenka na znaniyata v srednoto uchilishte. (Using computer tests to check and assess their knowledge in secondary school)// http://geocities.com/usb_dobrich/003.pdf

11. Petukhova E.I. (1989): Informatsionnyye tekhnologii v obrazovanii / Uspekhi sovremennogo yestestvoznaniya /. (Information technologies in education / Successes of modern science /), M., 2013.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN UNITED KINGDOM: ENGLAND, SCOTLAND AND WALES BRIEF ANALYSIS FROM THE UK REALITY

ILIYANA BELICHENOVA
UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

Abstract:

This article aims to briefly present the reality of Sustainable goals and practices in UK. For this purpose, the article was divided into the following parts: (I) Introduction; (II) The horizons of Sustainable practices (III) Corporate social responsibility (IV) Conclusion, with the Bibliographic References at the end. The article also discusses the characteristics of Code of ethics and code of conduct in UK.

Keywords:

Sustainability, corporate social responsibility, Code of ethics

E-mail: iliatanasova@unwe.bg

I – Introduction

In the 12 years since the passing of the Climate Change Act, greenhouse gas emissions have fallen by 28% and it has provided the foundation for the coordination and advancement of climate action in the UK, including a target of phasing out coal-fired power plants by 2023. This Act was updated in 2019 to include a net-zero 2050 emissions target, with the UK becoming the first major economy in the world to put such a target in law.

Sustainability is a national concern in the United Kingdom, with more interest coming from the smaller cities across the UK. The most-researched sustainability topics from the different cities were sustainable diets, recycling and plastics, carbon neutrality, and food waste.

An independent market survey in 2021 showed that sustainability remains a key consideration for consumers.

Here are some interesting results:

32% of consumers are highly engaged in the adoption of sustainable lifestyles.

28% percent of consumers stopped buying products due to environmental concerns.

Gen Z is adopting more sustainable behaviours compared to any other group.

The five most important brand practices that consumers look for were waste reduction, providing sustainable packaging, reducing carbon footprint, respecting human rights, and committing to ethical work practices.

A separate survey by Deloitte showed that 60% of 1,250 British adults would go for sustainable banking with banks that had a positive environmental impact. The respondents said they would leave their bank if they found out it was linked to environmental harm like financing of fossil fuels.²

About the author: *Iliyana BELICHENOVA*. Graduate in Master in Economy and management of industry from the University of National and world economy, Sofia, Health Management, International relations and phd degree in Public administration and did Post-Doctoral research in Sustainable practices and corporate social responsibility in Economy. She is dedicated to studying Sustainable practices and corporate social responsibility with a focus on the adoption of sustainable development from EU countries and UK in Bulgaria.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9880-3826>

Copyright © 2023: Belichenova, I.

Article history: Received: 31/03/2023 Accepted: 05/05/2023 Published: 28/07/2023

Citation (APA) Belichenova, I. (2023). Sustainable development and corporate social responsibility in United Kingdom: England, Scotland and Wales brief analysis from the UK reality, *Journal "Careers"*, Vol. 3 (4), 19-22.

² <https://snowdropsolutions.co.uk/sustainability-in-the-uk-trends-2022/>

The UK Government are working with DEFRA to create a list of indicators for UK sustainability. The indicators provide an overview of national progress towards a more sustainable economy, society and environment.

Recycle for London works in partnership with The Greater London Authority and Waste and Resources Action Programme with three principle objectives: Reduction of waste, Reuse of certain waste items, Recycling – turning waste materials into new products. For sustainability to be achieved within a city, a number of areas need to be tackled and improved: Transport – cars are the largest Green house gas producer and thus improving fuel efficiency is the most important means of cutting emissions Energy – changes in the national grid from coal to gas as well as renewable technologies Water – reduction in demand and increased efficiency of appliances Waste – reduction, re-use and recycling.³

Green Thing has won “Best Green Digital” two years in a row at the prestigious UK Green Awards.

The UK sustainability plan sets out how they’re going to achieve this and also explains how they help to deliver key government initiatives including the 25 year environmental plan, clean growth strategy and the industrial strategy. This plan underpins the Corporate 5 year plan and sits alongside recently launched people plan to demonstrate how they deliver it. The sustainability plan shows both how the work directly delivers social and environmental benefits⁴

In Scotland activities range from projects encouraging biodiversity, to promoting sustainable food growing to helping communities take action on climate change and improve local environmental quality. 2022 World Population Review finding the UK to be the 4th most environmentally friendly country in the world. Additionally, recent studies named Scotland as the most green country in the UK.⁵

Scotland is committed to reaching Net Zero – balancing the amount of greenhouse gases we emit into the atmosphere with those we take out – by 2045. To mitigate the drastic reduction in UK

funding for employment programmes, Scottish Ministers have committed an additional £20 million above UK Government funding in each year of Parliament to support Fair Start Scotland – committing up to £96 million overall. As part of Scotland’s inclusive economic growth developing a system that will enable people to gain recognition for their skills and experience, regardless of the context/county in which they were gained. The Scottish Government is also funding a recognition of prior qualifications, skills and learning pilot project being led by a key stakeholder group to explore processes for recognition with a focus on migrants who have come to live in Scotland.⁶

II – The horizons of sustainable practices

How consumers are embracing sustainability. Adoption of sustainable lifestyles is on the rise, but consumers need more help. Adoption of sustainable lifestyle is on the rise, circularity is growing in importance, fashion with conscience, consumers have some understanding of what makes products sustainable but it is not a consideration when making a purchase. People do not know what commitment were made in terms of sustainability so it is an information issue of trust.⁷

Wales is one of the first countries in the world to have sustainability written in its government legislation. making our homes more energy efficient and reducing fuel poverty. transforming Wales into one of the top three recycling nations in the world planting over 800,000 trees, and. and creating more than 840 free water refill stations. with 100 actions in their plan. The Welsh Government published its much anticipated draft Sustainable Farming Scheme (SFS) in July 2022. It sets out an ambitious and new approach to post-Brexit agricultural support which could dramatically change Welsh farming and landscapes.⁸

III – Corporate social responsibility

Corporate Social Responsibility (CSR) is about the impact that an organisation makes on society, the environment and the economy. The concept of organisations acting responsibly is not a

³ <https://21stcenturychallenges.org/sustainability/>

⁴ <https://www.gov.uk/government/publications/sustainability-plan/sustainability-plan>

⁵ <https://www.helloscotland.com/post/going-green-with-hello-scotland>

⁶ [https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/progress-report/2020/07/scotland-sustainable-development-goals-national-review-drive-action/documents/scotland-sustainable-development-goals-national-review-drive-action/scotland-sustainable-development-goals-national-review-drive-action/govscot%3Adocument/scotland-sustainable-development-goals-national-review-drive-action.pdf](https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/progress-report/2020/07/scotland-sustainable-development-goals-national-review-drive-action/documents/scotland-sustainable-development-goals-national-review-drive-action/scotland-sustainable-development-goals-national-review-drive-action/scotland-sustainable-development-goals-national-review-drive-action/govscot%3Adocument/scotland-sustainable-development-goals-national-review-drive-action.pdf)

goals-national-review-drive-action/scotland-sustainable-development-goals-national-review-drive-action/govscot%3Adocument/scotland-sustainable-development-goals-national-review-drive-action.pdf

⁷ <https://www2.deloitte.com/uk/en/pages/consumer-business/articles/sustainable-consumer.html>

⁸ <https://research.senedd.wales/media/bbxpriww/22-54-sustainable-farming-scheme.pdf>

new one, but the term “Corporate Social Responsibility” has taken on a more significant meaning in recent years.

Corporate Social Responsibility (CSR) is the long-term, sustainable improvements for society that can be gained from organisations promoting positive social, economic and environmental impact. CSR starts with recognising that an organisation’s activities have an impact on society, the environment and the economy, as well as on their own workforce. It is about the values and ethics that drive an organisation’s activities and how it operates.

The UK Government defines CSR as “the responsibility of an organisation for the impacts of its decisions on society and the environment above and beyond its legal obligations, through transparent and ethical behaviour.”

CSR is about more than just an organisation’s environmental responsibility or having a recycling policy. CSR is about considering the whole picture, from all internal processes through to external contacts and contracts, taking in every step that a business takes during its day-to-day operations.⁹

Corporate responsibility (CR) is about the impact an organisation makes on society, the environment and the economy. Having an effective CR programme contributes positively to all stakeholders as well as adding value for the organisation itself, and ensures it operates in a sustainable way.

Corporate responsibility (CR), also known as corporate social responsibility (CSR) or business sustainability is about the ethics, which drive an organisation’s activities and how it operates so that it’s viable over the long term. These two factors are intrinsically linked because a business that damages the systems on which it depends will ultimately be unsustainable.

CR starts with recognising that organisations’ activities impact on society, the environment and the economy, as well as on their own workforce. Value creation is not just a matter of finances. Indeed, the traditional shareholder value approach to business, and the short-termism that often goes with this, are central reasons for the global economic crisis and numerous environmental and other ethical corporate disasters - we look briefly at social value creation below. An organisation committed to maximises the positive impacts of its operations for all its stakeholders.¹⁰

In addition to the above mentioned is Code of ethics-respect the land, respect the future, respect

for consumer, respect for the public, respect for the larger environment, respect for future generations, respect for personal integrity. Behaving ethically requires ethical awareness – noticing what ethical issues are raised by a course of action makes it more likely that ethical practice will follow. Acting ethically depends on many skills including a capacity for leadership, effective prioritisation and risk management.

The companies Develop and champion policies and procedures that foster fair, consistent and equitable treatment for all. Champion and demonstrate employment and business practices that promote sensitivity for the customs, practices, culture and personal beliefs and rights of others. Whilst upholding and promoting equal opportunity, diversity, inclusion and dignity. Ensure those working for you, have the appropriate level of competence, supervision and support and have the opportunity to develop their skills and knowledge.¹¹

IV – CONCLUSION

The essence of the article is to sharp the topic of constant development of providing high standards of competence and service; committing to the continuing development of your skills, knowledge and experience. Develop your professional knowledge, skills and competence through curiosity, seeking feedback, reflection, continuing professional development, mentorship and exposure to growth opportunities in sustainable manner. This is by taking responsibility for your actions; considering your impact on others, showing courage in your approach to difficult decisions and ethical dilemmas. A professional code of ethics is a moral framework that guides the way teams and organisations behave and make decisions in the workplace. It provides the opportunity to set minimum expectations for staff on what's acceptable and how employees can approach and solve problems. Creating a code of ethics takes careful consideration and understanding its significance is important for the organisation and its staff. In this article, we explore sustainability, CSR, Code of Ethics and code of conduct. Based on the principle of Sustainable Land Management, examples of England, Scotland disclosed and Walles practice to reward farmers for actions to address the nature and climate emergencies alongside sustainable food production in supporting wider land management improvement.

References:

⁹ <https://cpdonline.co.uk/knowledge-base/business/corporate-social-responsibility/>

¹⁰ <https://www.cipd.co.uk/knowledge/strategy/corporate-responsibility/factsheet#gref>

¹¹ https://www.cipd.co.uk/Images/cipd-code-of-conduct-and-ethics-v2_tcm18-112336.pdf

1. Code of Conduct and Ethics Chartered Institute of Personnel and Development-
https://www.cipd.co.uk/Images/cipd-code-of-conduct-and-ethics-v2_tcm18-112336.pdf
2. <https://uk.indeed.com/career-advice/career-development/professionalism>
3. Code of Ethics-Our commitment to doing what's right-
https://www.novartis.com/sites/novartis_com/files/code-of-ethics-english.pdf
4. Engineering council royal academy of engineering-
<https://www.engc.org.uk/media/2334/ethical-statement-2017.pdf>
5. A Code of Ethics for Community Learning and Development-
https://cldstandardscouncil.org.uk/wp-content/uploads/CodeofEthics_Consultation_Report.pdf
6. <https://www.standardscommissionscotland.org.uk/codes-of-conduct/members-model-code-of-conduct>
7. Codes of Practice for Social Service Workers and Employers-
<https://www.sssc.uk.com/knowledgebase/article/KA-02412/en-us>
8. Scotland and the Sustainable Development Goals
9. A national review to drive action-
<https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/progress-report/2020/07/scotland-sustainable-development-goals-national-review-drive-action/documents/scotland-sustainable-development-goals-national-review-drive-action/scotland-sustainable-development-goals-national-review-drive-action/govscot%3Adocument/scotland-sustainable-development-goals-national-review-drive-action.pdf>
10. Sustainable Farming Scheme Research Briefing-
<https://research.senedd.wales/media/bbxpriww/22-54-sustainable-farming-scheme.pdf>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

FATE HAS ITS MYSTERIOUS WAYS OR IN OTHER WORDS A BLACK CAT, A WHITE CAT. A CAT.

SILVIYA DIMITROVA
PHD STUDENT, KONSTANTIN PRES LAVSKY UNIVERSITY OF SHUMEN

Abstract:

This essay describes the professional path of the author in the context of her spontaneous decision almost 30 years ago to study Turcology and reveals the effects of this decision not only on her work choices but also on the way she has started to see her homeland and the world. Numerous encounters with people from the global south as opposed to the mainstream discourses about them in the global north have aroused her interest in topics like racism, discrimination and minority rights, and eventually made her decide to do a PhD in the field of Critical Discourse Analysis focusing on the media representations of refugees in several European countries.

Keywords:

turcology, nationalism, ethnic minorities, refugees, education

E-mail: leandrodias@ufrj.br

В рамките на историческото или природното време нацията е само прашина, микроскопична част от еволюционния часовник, далеч по-неотрайна от мухата. Във всеки случай мухата превъзхожда във времето стотици и хиляди пъти появата на нацията. /Георги Господинов, „Времеубежище“/

Когато в една лятна сутрин на 1995-та ми съобщиха по телефона, че съм приета да уча туркология, нямаше как да си дам сметка, че това ще предопредели на практика целия ми живот след това. За много хора университетското образование определя бъдещата професия, без сериозно да повлияе на личния живот, желанията и мечтите. За мен спонтанното решение в онази далечна лятна утрин се оказа съдбоносно на просто в професионален и личен план, но и защото промени изцяло погледа ми към света, помогна ми да открия житейската си мисия и на практика индиректно ме доведе до тази докторантура в Шуменския университет почти три десетилетия по-късно.

Когато човек е от Шумен, турците и турският език са част от ежедневието, имат практически израз под формата на вкусове, миризми, звуци, предмети, лични контакти. Когато обаче е израснал в Ловеч, те фигурират само в учебниците, художествената литература и филмите. Когато освен това човек е на 19, дори и завършил изключително престижна гимназия, (все още) не е в състояние да си даде сметка, че зад единния образ на турците и езика им, фигуриращ в горепосочените източници, се крие многообразие и богатство, съзнателно скрито по идеологически причини от една добре смазана пропагандна машина, която по тази тема кара на автопилот от вече почти век и половина. Защото независимо от вида на държавното устройство и политическата

About the authors: Silviya Dimitrova holds an MA degree in Turcology from the University of Sofia and an MA degree in English Studies – Linguistics and Translation from the University of Shumen. Before embarking on her teaching career, she worked as a senior editor for the ‘News in Turkish’ programme of the Bulgarian National Television. From 2006 until 2009, she taught General English and EAP courses at METU NCC. In 2009, she moved to Germany where she taught both English and Turkish at the University of Oldenburg, Bremen University and Vechta University. Since 2017, she has primarily been working with illiterate refugee children at a state school in Bremen. Currently, she is a PhD student at the Department of English Studies in Shumen. Her interests are in the fields of CDA, racism, migration, minority rights and multilingualism.

Copyright © 2023: Dimitrova, S.

Article history: Received: 23/06/2023 Accepted: 16/07/2023 Published: 28/07/2023

Citation (APA) Dimitrova, S. (2023). Fate has its mysterious ways or in other words a black cat, a white cat. a cat, *Journal “Careers”*, Vol. 3 (4), 23-27.

система, идеологията на националната държава е тази, която предопределя останалото.

Заминах за София с „благословията“ на една много уважавана семейна приятелка, която възкликна „Боже, една българка да учи турски“ – изречение, което не можах да забравя, и което на практика стартира моето събуждане от унеса на подредения бял свят на привилегирования, имал късмета да се роди с правилната кръв, и съответно и щастието да се радва на уважение и достъп до блага. Петте години в университета умножиха знанията и контактите ми с „вековния враг на българщината“, отвориха ми вратите към цял един нов свят, отвориха и очите ми за дълбоко вкоренените в обществото дискриминационни практики и расистко мислене, прикрити зад гордото име „патриотизъм“. Дадох си сметка, че и аз като член на това общество съм съучастник, усетих тежестта на общата непризната вина и разбрах, че докато бездействам, ще продължавам да съм съучастник. Същевременно се чувствах обогатена, щастлива и благодарна за новите хоризонти, открили се пред мен, благодарна на хората, открили ги за мен, разкривайки себе си. И изпитах дълбока нужда да се отплатя, да направя и аз нещо за тях.

Първата възможност получих през 2000-та година, когато станах част от екипа, създад новините на турски език по БНТ. Да, бях от най-добрите студенти в тюркологията, няма съмнение, но едва ли това беше единствената ми заслуга, за да получа мястото. Нямахме как това предаване да бъде оставено изцяло в турски ръце, без някой от „нашите“ да разбира какво говорят. То и без това си беше достатъчно проблемно за мнозинството, което смяташе, че предоставяйки тази възможност на малцинството, един вид автоматично губи част от своите права и привилегии, и ако и съществуването на предаването да беше решено на държавно ниво, то срещаше инстинктивната съпротива дори и на тези, които бяха натоварени със задачата да го изведат на екран.

Най-трудно обаче беше общуването с "драгия" средностатистически зрител, който звънеше по телефона особено след емисиите да ме овиква и ми пишеше "мили" писма. Имаше два всеповтарящи се аргумента: 1. като искат програма на турски, да си гледат турските канали - "Да, но не е ли по-добре да знаят какво се случва в БГ и да се вълнуват с

нейните/нашите сполуки и несгоди?" и 2. в Конституцията е записано, че официалният език е български, да вземат най-накрая да го научат - "Те повечето знаят български, драги ми зрителю, само тук-таме може да е останала някоя и друга баба, която да не знае. Но въпросът не е в разбирането или неразбирането. Въпросът е, че за първи път правим нещо за тези хора, само за тях. Приемете го по-скоро като израз на добри намерения, като закъснял жест и признание, че и тях ги има, че и те са хора". Тогава идваше аргумент 3: не и с моите данъци?!?!?! Тогава се отказвах да споря, беше безсмислено. Не минаваше дори и номерът с "А защо тогава държим да има и то наистина има предавания на български в Украйна, Молдова и Сърбия?.." Но една (обявена за) национална предателка кой ли я слуша.

После пътят ме отведе в Северен Кипър, където имах честта да преподавам английски език на студентите в Близкоизточния технически университет, за който едва ли щях да съм чувала, ако не беше моята тюркология. И там отново попаднах на национализма, познат ми до болка от България, само че в Кипър все още личаха следите от куршумите по стените на къщите, все още си седяха чувалите с пясък и вишките на Сините каски в буферните зони, а по междуселските пътища човек току се натъкваше на табели за открити масови гробове... Турските ми студенти бяха лъчезарни млади хора, които много ми напомняха за живота на младежта у нас в края на 80-те и началото на 90-те: слушаха масово старите рокаджии, четяха световните класици и знаеха, че макар и за тях да е трудно достъпен, ако въобще, там някъде е широкият свят, където се диша по-леко и свободно. А чуждестранните студенти, предимно от Пакистан, Гана и Нигерия, бяха мечтата на всеки учител: слушаха и попиваха всяка дума, изпълняваха всяка задача и пишеха всяко домашно със старание, което рядко се среща. Това беше тяхната собствена борба да направят живота си малко по-добър, а с него може би и света около себе си.

А на мен ми предстоеше ново пътуване – към нови географски ширини и към нови измерения на човешкия стремеж да подрежда себеподобните си в чекмеджета, да им слага етикети и да ги лишава от достъп до права и блага, защото така повелява националната държава. Мястото този път беше Германия, а моята тюркология ми осигури не само

приятелски кръг дори и без особени познания по немски, но и работа в един университет, където курсовете по турски език бяха толкова добре посещавани, че постоянно трябваше да откриваме нови и нови. А защо това беше така? Най-вече защото студентите от педагогическите специалности бяха осъзнали, че, дори и минимални, познания по турски език ще са им от полза в бъдещата работа като учители в страна, където мултиетническите класове не са изключение, а правило. За тях беше важно да могат да се разбират по-добре с бъдещите си ученици и техните родители, а също така да могат евентуално да си обяснят защо децата правят определени грешки на немски език и доколко тези са обусловени от структурата и логиката на първия им език. Повечето на подозираха, но аз знаех, че ползите от ученето на турски език няма да се изчерпат с това, а ще ги дарят и с един нов поглед към турскоговорящите, ще им разкрият един нов свят и ще ги обогатят с нови преживявания и нови приятели. Или иначе казано, ще им помогнат да започнат да виждат повече човек, а по-малко турчин.

Към този момент аз вече знаех, че мисията ми на този свят ме е намерила – да влагам знанията, времето, силите и енергията си в това да помагам на себеподобните си да започнат да виждат повече хора, просто хора, съчовеци вместо категоризирани двуноги, определени като турци, араби, българи, индианци, африканци и какво ли още не. Започнах и все повече да се замислям за институцията „училище“ като 1. формираща представите на бъдещите възрастни за света и населяващите го и 2. като първото място, където децата с грешен цвят, език и/или религия се сблъскват с поставените им етикети и техните последствия. Опитах се да си представя какво би било, ако в България студентите от педагогическите специалности започнеха да учат турски или ромски..... Нали? А колко хубаво би било! Би било първа крачка към това да си признаем „Аз съм като теб, ти си като мен. Черна котка, бяла котка, все котка“...

И понеже явно поне в моя случай съдбата е последователна и ме побутва накъдето е време да тръгна, десет години след идването ми в Германия започнах да преподавам на деца бежанци, които независимо на колко години са вече, все още не знаят да четат и пишат. Да, светът е пълен с такива! Техният живот до тук е преминал в

борба за оцеляване – от бомби, от глад, от мизерия и болести, в страх, самота и безизходица. Някои тръгват сами, рядко доброволно, други с части от семейството си, с ясното съзнание, че оцеляването и бъдещата среща с близките са въпрос на чиста случайност, най-вече въпрос на това какви съчовеци ще срещнат по пътя си...

Имах едно момче, чиято лодка се беше обърнала в някакво езеро в Иран посред черна нощ и то беше прекарало само във водите шест часа, преди да го открият. То всеки ден се стараше в училище, но на следващата сутрин всичко научено му беше като изтрито от главата. Съзнанието му още имаше да води съвсем други битки и не оставяше място за прозаични неща като съществителни и глаголи.

Едно друго момче беше издало талибани на полицията и те за отмъщение бяха запалили къщата на семейството му, докато всички са вътре. Бяха оцелели, но след това баща му го беше изпратил да си търси пътя сам, защото остане ли, ще продължава да представлява заплаха за цялото семейство. Вината и самотата го бяха превърнали в развалина, а беше толкова умен и в дните, в които се чувстваше добре, напредваше така добре в училище!

Да не говорим за бащата, при когото дошли талибаните и казали: „Или ни даваш дъщеря ти за жена, или сина за боец“, и той беше дал десетгодишното си момче, за да запази момичето... На 14 години момчето някакси беше успяло да избяга и да стигне до Германия. Слънчево създание, радващо се на всяка минута от живота, любознателно, състрадателно, благодарно за втория си шанс.

А какво да кажем за бащата, дошъл тук с двамата си сина и принуден да остави в Кандахар жена си и дъщеря си?... Принуден от европейските правила и закони. Визи получават той като бивш служител на немските военни в Афганистан, жена му и синовете му като малолетни, но не и дъщеря му, защото вече е навършила 18. И тогава той трябва да реши дали да спаси поне половината от семейството си или всички да останат. Накрая съпругата му остава при дъщеря му, а той идва с момчетата... Едното беше в моя клас и през учебната 2017/18-та научи буквите, после да срича, първите си думи, изречения. През учебната 2022/23-та този вече млад мъж изучава професията „зъботехник“ и работи в лабораторията на един зъболекар.

Независимо откъде идват, дали от Афганистан, Сирия, Еритрея или Гамбия, тези момчета и момичета (!) често са прекарвали години на път, живели са по улиците или в лагери в Иран, Турция, Гърция, Либия, Италия и къде ли още не. Говорят по няколко езика и са доказали, че са „сървайвъри“ не само за пред камерите. Това, което им трябва, е подадена ръка и шанс да наваксат пропуснатото през годините. Това, което обаче най-често получават, е нов етикет, който заличава всичко индивидуално, всяка човешка съдба и история, и ги превръща просто в „нелегални имигранти“, срещу които ние привилегированите, с покрива над главите, пълния хладилник и още по-пълнен гардероб, трябва да се борим. Защо? За да не трябва да си делим покрива, хладилника и гардероба. Виждаме само това, което не знаят и не могат, а не огромния потенциал, който носят. Дори ако погледнем само езиково: колко процента от децата в националните държави са дву- или триезични? А в моето училище всички.

Но да се върнем към тюркологията – моята *lingua franca* в немското училище с многонационалния клас. Голяма част от децата от Афганистан и Сирия, било то сами или със семействата си, имат престой в Турция, който в някои случаи е траел години. Освен това особено в кюрдските райони на Сирия турските сериали са така популярни, че хората са научили турски пред телевизора. А дори, който се говори в Афганистан, е персийски език, което автоматично означава хиляди общи думи с турския благодарение не на езиково родство, а на Османската империя, в която турският език е бил за простолюдие, а персийският и арабският – за висшата прослойка. Моите шансове за успех в комуникацията, благодарение на тюркологията и задължителните курсове по османски език, са много по-големи от тези на немските ми колежки.

На този етап на историята ми се включи немската бюрокрация, която поиска от мен още една диплома, този път педагогическа. И пътят, по-скоро добрите хора по него, ме отведоха в Шумен, където 24 години след Ловешката езикова гимназия се върнах към първата си любов – английския език. Благодарение на магистратурата си наваксах поне 20 години развитие на лингвистиката, открих нови импулси и перспективи. Имах шанса да се занимавам по-сериозно с текстолингвистика, анализ на дискурса и

когнитивна лингвистика, и така да разбера и подреда по-добре наблюденията, размишленията и опита си от последните двадесет години. Осъзнах, че борбата, която така или иначе вода на лично ниво, може да бъде по-добре канализирана, академично анализирана и обяснена, и така евентуално да достигне до повече приемници. Нямах нищо по-логично за мен от това да продължа научните си занимания с докторантура в областта на критическия анализ на дискурса и да се вгледам по-отблизо в медийния образ на „нелегалните“ и на малцинствата, които всеки ден ме чакат с усмивка в класната стая.

Колко правилно беше това мое решение, ми се доказа за пореден път преди няколко дни. В нашето малко училище с четири класа, което се занимава само с първоначалното ограмотвяване на учениците, преди те да продължат в „истинско“ училище с много класове и предмети, украински деца няма. Те идват грамотни и са добре дошли в немските класове. Но поради високия им брой, дори бяха открити две нови училища само за украински деца, които бяха наречени „Училища добре дошли“ (*Willkommenschulen*). Със сигурност добронамерен жест, но когато човек е свикнал да чете между редовете, се пита: „А останалите училища не са ли? Не би ли трябвало да са? Защо нашето не го нарекоха някога така, когато го създадоха?“. И изведнъж след 1,5 години война в Украйна, получихме уведомление, че ни изпращат украински деца – братче и сестриче на 15 и 13 години, две братчета и сестриче на 9, 11 и 13 години. Украински деца, които не могат да четат и пишат? Които никога не са ходили на училище? Още преди да ги видя, знаех, че говорим за малцинство. Няма друго обяснение за това националната държава да не се е погрижила и то в мирно време. Да, оказаха се деца от планинско село до унгарската граница, говорещи някакъв унгарски диалект, най-вероятно роми. Деца, които никога не са хващали молив, които никога не са притежавали молив. Момче, което наесен ще навърши 16, но се радва като малко дете на книжка за оцветяване.

Излизам в междучасие, преглеждам заглавията на новините от България и виждам в един от най-четените вестници, че в „етническият квартал“ на не знам кой си град се случило еди какво си. Не искам да вярвам на очите си. „Етнически“ като обратното на какво? На неетнически?! Като евфемизъм, за

да не звучи обидно и дискриминиращо, но същевременно да активира всичките ни налични клишета и образи в (не)мислещите глави?! И пак се връщам на котките. Ами котки са си. Просто котки. И черните, и белите. А аз продължавам с моята мисия. С борбата. Срещу мелници?

References:

1. Fairclough, N. (2015). *Language and Power*. 3rd ed. Abingdon, Oxon: Routledge.
2. Fought, C. (2006). *Language and Ethnicity*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Gomolla, M., & Radtke, F. (2009). *Institutionelle Diskriminierung. Die Herstellung ethnischer Differenz in der Schule*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
4. Gümüşay, K. (2020). *Sprache und Sein*. München: Hanser Berlin.
5. Gündüz, T. (2021). *Belene. Ölümlerin için sert. Uçmak için gök uzak*. Ankara: YTB Yayınları.
6. Hall, S. (2017). *The Faithful Triangle. Race, Ethnicity, Nation*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
7. Karakaşoğlu, Y., & Mecheril, P. (2019). *Pädagogik neu denken! Die Migrationsgesellschaft und Ihre Lehrer_innen*. Weinheim und Basel: Beltz.
8. Kassabova, K. (2017). *Border. A Journey to the Edge of Europe*. London: Granta Books.
9. Kassabova, K. (2023). *Elixir. In the Valley at the End of Time*. London: Jonathan Cape.
10. Keskinliç, O.Z. (2021). *Muslimaniac. Die Karriere eines Feindbildes*. Hamburg: Edition Körber.
11. Khakpour, P. (2020). *Brown Album. Essays on Exile and Identity*. New York: Vintage Books.
12. Kilomba, G. (2020). *Plantation Memories. Episodes of Everyday Racism*. Münster: UNRAST-Verlag
13. Lalami, L. (2020). *Conditional Citizens. On Belonging in America*. New York: Pantheon Books.
14. Mecheril, P., et al. (2010a). *Migrationspädagogik*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag.
15. Mecheril, P., et al. (2010b). *Spannungsverhältnisse. Assimilationsdiskurse und interkulturellpädagogische Forschung*. Münster: Waxmann Verlag.
16. Ogette, T. (2020). *Exit Racism. Rassismuskritisch denken lernen*. Münster: UNRAST-Verlag.
17. Roig, E. (2021). *Why We Matter: Das Ende der Unterdrückung*. Berlin: Aufbau Verlag.
18. Shafak, E. (2021). *The Island of Missing Trees*. London: Viking.
19. Shukla, N. (2016). *The Good Immigrant*. London: unbound.
20. Thoma, N., & Knappik, M. (2015). *Sprache und Bildung in Migrationsgesellschaften. Machtkritische Perspektiven auf ein prekariertes Verhältnis*. Bielefeld: transcript Verlag.
21. Van Dijk, T. A. (2013). 'Ideology and Discourse'. In Freedon, M., Sargent, L.T. & Stears, M. *The Oxford Handbook of Political Ideologies*. Oxford: Oxford University Press. 174-196.
22. Varela, M. do M. C., & Mecheril, P. (2016). *Die Dämonisierung der Anderen*. Bielefeld: transcript Verlag.
23. Wiedemann, Ch. (2019). *Der lange Abschied von der weißen Dominanz*. München: dtv Verlagsgesellschaft mbH & Co.
24. Wiese, H., Tracy, R., & Sennema, A. (2020). *Deutschpflicht auf dem Schulhof. Warum wir Mehrsprachigkeit brauchen*. Berlin: Dudenverlag.
25. Wodak, R. (2021). *The Politics of Fear. The Shameless Normalization of Far-Right Discourse*. 2nd ed. London: Sage Publications Ltd.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

CONTINUING EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF PRIMARY TEACHERS

VIOLETA IV. KYURKCHIYSKA
KONSTANTIN PRESLAVSKY UNIVERSITY OF SHUMEN

Abstract:

In order to deal adequately with the changing circumstances, with the new social reality and the resulting work conditions, the teacher needs to participate in qualification forms in which he should discover the sought answers. In this context, continuing education is a necessity..

Keywords:

*continuing education;
qualification*

E-mail: v.kyurkchiyska@shu.bg

I. Въведение

Знанията, придобити в образователно-квалификационна степен „бакалавър” и след това надградени в образователно-квалификационна степен „магистър”, са основа за формиране на уменията на педагогическите специалисти. Те получават общотеоретична, специализирана и практическа подготовка чрез задължителните, избираемите, факултативните дисциплини и практическото обучение. С това не приключва етапът на формиране на умения. Според Н. Колишев да умееш, означава да прилагаш своя ум за значими въздействия върху материалния и духовния свят. Уменията осигуряват оптимално съотношение между постигнат резултат и изразходвани време и усилия. Те се формират в практическата дейност, в резултат на продължителни усилия, което от своя страна превръща формирането им в перманентен процес. Продължаващото образование го обезпечават – нещо повече – то създава максимални условия за квалификацията на педагогическите специалисти, която е част от предизвикателствата на съвременното.

За да се справя адекватно с променящите се обстоятелства, с новата социална реалност и произтичащите от нея условия за работа, учителят е необходимо да участва в квалификационни форми, в които би трябвало да открива търсените отговори (уточнението *би трябвало* е резултат от наличието на множество курсове и други квалификационни форми, които се предлагат на учителските колективи независимо от техните предпочитания и потребности). Увереността му за справяне с предизвикателствата кореспондират с *продължаващата квалификация*, която според Чл. 45. (2) от *Наредба №15* е насочена към *непрекъснато професионално и личностно усъвършенстване в рамките на учене през целия живот, ориентирана към кариерното развитие на педагогическите специалисти и успешната им реализация.*

II. Продължаващо образование

Продължаващото образование е необходимост, която кореспондира с квалификацията на педагогическите специалисти. Според някои автори (Н. Димитрова, 2022) продължаващата

About the authors: Violeta Ivanova Kyurkchiyska is the director of the Department of Information, Qualification and Continuing Education (DIKPO) - Varna city - structural unit of Konstantin Preslavsky University of Shumen.

Copyright © 2023: Kyurkchiyska, V.

Article history: Received: 11/07/2023 Accepted: 22/07/2023 Published: 28/07/2023

Citation (APA): Kyurkchiyska, V (2023). Continuing education in the context of the professional training of primary teachers, *Journal "Careers"*, Vol. 3 (4), 28-33.

квалификация кореспондира и с акмеологията. Димитрова, Н. разглежда акмеологията като наука за достигане на връх в човешкото развитие или висша степен на развитие. Под „акме” в педагогическата професионална дейност се приема устойчиво и успешно получаване на високо равнище за решаване на задачи, определящи съдържанието на дейността на специалиста в една или в друга област.²

Започналата през 2010 г. подготовка за нова законодателна реформа в образованието води до приемането на Закона³ за предучилищното и училищното образование (ЗПУО), който влиза в сила от 01.08.2016 г. По своята същност той има амбицията да създаде и осигури нормативна база за съществени реформи в образователната система. Реформи, насочени към трите компонента на образованието: обучение, възпитание, социализация.

Концептуалните идеи на Закона са заложили и в *държавните образователни стандарти*, които са съвкупност от задължителни изисквания за резултатите в системата на предучилищното и училищното образование, както и за условията и процесите за тяхното постигане.

Според чл.22 (2) те са 19, а именно стандарт за:

1. предучилищното образование;
2. усвояването на българския книжовен език;
3. учебния план;
4. общообразователната подготовка;
5. профилираната подготовка;
6. придобиването на квалификация по професия;
7. приобщаващото образование;
8. гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование;
9. оценяването на резултатите от обучението на учениците;
10. информацията и документите;
11. институциите;
12. физическата среда и информационното и библиотечното осигуряване на детските градини, училищата и центровете за подкрепа за личностно развитие;
13. познавателните книжки, учебниците и учебните помагала;

14. статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти;

15. управлението на качеството в институциите;

16. инспектирането на детските градини и училищата;

17. финансирането на институциите;

18. нормирането и заплащането на труда;

19. организацията на дейностите в училищното образование.

Всички стандарти имат пряко или косвено отношение към квалификацията на учителите. За целите на настоящото изложение е приоритетен стандарт 14, а именно: статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти. Стандарт, който е в основата на специална Наредба- ***Наредба №15 за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти***. Обн. ДВ. бр.61 от 2.08.2019 г., изм. и доп. ДВ. бр.101 от 27.11.2020 г., изм. и доп. ДВ. бр.80 от 24 септември 2021 г.

Посочените в Наредба №15 форми за продължаваща квалификация, са предназначени за всички педагогически специалисти, които са мотивирани да се усъвършенстват и да осъществяват образователен процес, отговарящ на съвременните тенденции. В тях участват както начинаещи учители, така и такива, които са с определен опит.

За новопостъпилите учители е предназначена *въвеждащата* квалификация – насочена към усвояване на знания и формиране на умения, въвеждащи в професията, ориентирана към адаптиране в образователна среда и за методическо и организационно подпомагане. Въвеждащата квалификация е задължителна подкрепа за педагогически специалисти в следните случаи: постъпили за първи път на работа в системата на предучилищното и училищното образование; назначени за първи път на нова длъжност, включително и на длъжност по управление на институцията; заемащи длъжност, която е нова за системата на предучилищното и училищното образование; заемащи длъжност след прекъсване на

² Димитрова, Н. и колектив, Актуални проблеми на управление на образованието, УИ ”Еп. К. Преславски”, Ш,2 022.

³ Закон за предучилищното и училищното образование. Обн., ДВ, бр. 79 от 13.10.2015.

учителския си стаж по специалността за повече от две учебни години; при промяна на учебните планове и учебните програми в училищата и на програмни системи в предучилищното образование.

Въвеждащата квалификация на педагогическите специалисти е със задължителен характер. Чрез нея авторите на Наредбата създават условия за преход между обучението във висшето училище и постъпването на работа.

Учителят избира тематиката и вида на *продължаващата квалификация*, която се реализира чрез:

а) краткосрочни обучения и практикуми за периодично актуализиране на знанията по съответния учебен предмет, за развитие на умения за преподаване на ключовите компетентности, за познаване и прилагане на иновативни подходи в образователния процес, за кариерно консултиране и ориентиране на учениците, за управление на образованието и др.;

б) участие в проучвания, изследователска и творческа дейност;

в) обучения за придобиване на по-висока професионално-квалификационна степен;

г) придобиване на нова или допълнителна професионална квалификация или специализация.

Както във въвеждащата, така и в *продължаващата квалификация* на педагогическите специалисти би трябвало водещ да бъде мотивът към самоусъвършенстване, а не само задължителният момент, намиращ израз в *Чл. 47 от Наредба №15*. Според него: *Педагогическите специалисти са длъжни да повишават квалификацията си: 1. В обучителни организации не по-малко от 48 академични часа за всеки период на атестиране; 2. В рамките на вътрешноинституционалната квалификация - в не по-малко от 16 академични часа годишно за всеки педагогически специалист.*

Тези кредити имат отношение както към атестирането, така и към придобиване на професионално-квалификационни степени (ПКС), които според Чл. 55. (1) са:

- пета професионално-квалификационна степен;
- четвърта професионално-квалификационна степен;

- трета професионално-квалификационна степен;
- втора професионално-квалификационна степен;
- първа професионално-квалификационна степен.

Въз основа на достигнатото равнище на квалификация педагогическите специалисти може да придобиват последователно посочените пет степени. За придобиването на всяка от тях има точно регламентирани условия, които не са предмет на настоящото изложение. Изпитните процедури за придобиването им кореспондират с компетентността на учителите по всички предмети, като водещо е мястото на обучението по български език и литература. Така например, за да придобият 5. ПКС, учителите трябва да имат успешно положен устен изпит с успех не по-нисък от много добър 4,50, а за придобиването на 4. ПКС се изисква същият успех от писмен изпит (чл.58 и чл.59). В конспектите на изпитните процедури и за двете степени на кандидатите начални учители⁴ присъстват въпроси, свързани с обучението по български език и литература в I –IV клас. Що се отнася до останалите квалификационни степени – 3.ПКС, 2.ПКС и 1.ПКС – въпрос на избор е представената в писмените разработки проблематика да е от областта на обучението по български език и литература.

Продължаващата квалификация освен предизвикателство за началния учител в неговото професионално и кариерно израстване е и необходимост, продиктувана от перманентни промени в различните области, имащи отношение към образователния процес. Пред учителя стоят не едно и две предизвикателства, някои от които се превръщат в проблеми. Новата обществена ситуация и променящите се ценностни ориентации се проектират върху българското образование. То се хуманизира и демократизира, синхронизира се с европейските стандарти, превръща се в съвременно, достъпно и качествено. Пред учителя се изправя трудната и отговорна задача да реализира този хуманен и демократичен акт, но...има ли условия в българското училище за това?! Има ли началният учител (не само той) необходимата подготовка, придобита в бакалавърските и

магистърските програми?! Така от предизвикателство новата социална реалност се превръща в проблем. Проблем, кореспондиращ с очакванията, които често се разминават с изградената представа във висшето училище. Но това не поставя началния учител в позиция на бездействащ и демотивиран участник в образователния процес. Нещо повече – фактът, че очакванията често се разминават с реалността, е мотив за повишаване на квалификацията.

III. Компетентности на началния учител

Необходимостта от продължаваща квалификация на учителите по български език и литература в I – IV клас е както по посока на овладяване на ключовите компетентности за учене през целия живот, така и по отношение на специфичните за процеса на овладяване на българския език в начален етап на основна образователна степен:

- Езикова компетентност

Учителят по български език и литература в I – IV клас надгражда своята езикова компетентност интересувайки се от промените в езиковите норми (пунктуационни и правописни). Перманентно проследява процесите на развитието на българския език като система и средство за общуване. Учебното съдържание по български език и литература във всеки един от класовете на начален образователен етап трябва да се представя съобразно актуалните езикови норми. В тази връзка участието в продължаваща квалификация, свързана със спецификата на обучението по български език и литература, е необходимост, която е основата на качествен образователен процес;

- Дигитална компетентност

Началният учител се изправя пред необходимостта от учене през целия живот, за да отговаря на съвременните предизвикателства. А те налагат педагогически иновации и промяна в утвърдените стереотипи. Един от инструментите е използването на информационните и комуникационни технологии (ИКТ). Чрез тях се съдейства за повишаване на ефективността и качеството в образователния процес, като се използва интересът на учениците към технологиите. Нещо повече – обучението от разстояние в електронна среда, което навлезе през 2020 година като алтернативен вариант на

присъственото, налага използването на ИКТ. Факт, който поставя въпроса за създаване на качествено нова учебна среда (е-обучение), която учи учениците бързо да търсят, да намират и да натрупват информация, да я организират, да общуват с нея, да я споделят, да я анализират и да я използват в учебния процес. Така учителят може да разчупи начина за индивидуална изява, като поставя децата сред богата на импулси и стимули среда, а това е гарант за успешна работа. Не на последно място новата учебна среда дава възможност на обучавания да изпита удоволствие от процеса на обучение. Това предполага създаване на учебни задачи в софтуерна среда, както и необходимите умения на преподавателя за това. Освен задълбочените познания в съответната културно-образователна област учителите трябва да притежават компетентност, която им позволява не само да използват готови ресурси, но и да планират, обмислят и разработват задачи в електронна среда. Тя (компетентността) им е необходима за превръщане на ИКТ в помощник на началния учител при: изготвяне на материали за учене и преподаване (презентации за илюстриране на учебния материал; интерактивни презентации с различни видове упражнения; материали, обезпечаващи работата с конкретен софтуер (интерактивна дъска и др.), тестове за оценка на знанията и уменията; изготвяне на електронна книга – помагало за обучение и самоподготовка по дадена културно-образователна област; изработване на уебсайт на класа (училището); изготвяне на електронно портфолио с постиженията на обучаваните; работа по проекти; създаване на мултимедийни уроци; създаване на образователни софтуерни продукти в специална мултимедийна среда и др. В тази връзка дигиталната компетентност на началния учител се разглежда в две посоки: умения за създаване на образователни софтуерни продукти и за използването на готови ресурси в процеса на обучение. И в двата случая преподавателят трябва да познава възможностите на ИКТ и ролята им за формиране на ключови компетентности.

Дигиталната компетентност на началния учител се усъвършенства перманентно в контекста на ученето през целия живот. Чрез участие в различни квалификационни форми той има възможност да надгражда знания и получава актуална информация относно образователни софтуерни решения.

- *Обучение по български език и литература в приобщаваща среда.*

Тенденцията за *заедно* обучение на всички ученици в българското училище предполага адекватна професионална квалификация на учителите. Ако ученикът е този, в името на когото се извършва реформата, то учителят е този, който я извършва.

Обучението по български език и литература в приобщаваща среда предполага подготовка на учителя в два аспекта:

○ Новата социална реалност в класната стая предполага познаване възможностите на всяко дете. Работата в приобщаваща среда изисква от началните учители допълнителна компетентност по посока на развитието на обучаваните. В тази връзка, учителите използват в своята практика различни инструменти за запознаване с възможностите на учениците. Характерът на съвременната специално-педагогическа парадигма разширява кръга на участниците в корекционно-възпитателния процес. Приобщаващото образование е екипна работа от: начален учител, ресурсен учител, психолог и логопед. Всеки от тях има своите функции, но водеща е ролята на началния учител. Той е този, който превръща училището/класа в среда на уважение и приемане на другия и осъществява процесите на обучение. В резултат на това уменията за работа в екип са от значение, поради което е необходимо да се усъвършенстват;

○ За реализиране целите както на обучението по български език и литература, така и на приобщаващото образование, учителят трябва да надгражда своите умения по посока на прилагане на различни методи и форми на работа с ученици с различни възможности. Нещо повече – да развива потенциала на всеки ученик според неговата лингвистична култура. Квалификацията на учителите в случая е по посока на иновативни образователни технологии за формиране на езикови, литературни, социокултурни и комуникативноречевни компетентности.

Ученето през целия живот е предизвикателство за началния учител. Нещо повече –необходимост, породена от спецификата на работа с деца от възрастта на средното детство, която е многоаспектна и предполага усъвършенстване с перманентен характер.

Много са въпросите свързани с квалификацията на учителите, която е предизвикателство пред тях. Отговорите на всички тях кореспондират с тяхната компетентност и увереност, което е в основата на удовлетвореността и очакванията им като участници в образователния процес.

Няма друга така коментирана професия, която издържа проверките на времето като тази на учителя. Тя преминава през разнообразни определения и отношението към нея претърпява метаморфози. Като се започне от възрожденското преклонение пред дейността на просветителите, като се премине през почитта и уважението пред учителя на XIX век и се стигне до възискателността към преподавателя на днешният ден. Уважаван, възхваляван, унижаван, подтиснат, ограничаван учителят е будител, чийто дух е непреклонен.

Първият учител, който посреща детето в училище и е до него в процеса на адаптацията му към новата социална роля – тази на ученик, е началният. Той е този, който повежда детето към един нов свят – свят на познание, възпитание и образование. Свят, в който свободният избор и играта са заменени от дейности със задължителен характер и учебен процес. Ако престоят в детската градина е изграждал представи у децата за заобикалящата среда, то училищният живот е свързан с овладяване на знания, формиране на умения и компетентности. Началният учител прави преходът плавен и безпроблемен чрез педагогическите умения, които притежава/или би трябвало да притежава/. Познавайки възрастовите особености на учениците, с които общува, той подбира методи и средства за работа.

За да бъде конкурентоспособен на пазара на труда, началният учител е необходимо да надгражда своята квалификация, която се превръща в перманентен процес. Завършил образователно-квалификационна степен "бакалавър" или „магистър”, той продължава своето усъвършенстване чрез формите на продължаваща квалификация.

References:

1. Dimitrova, N. i kolektiv, Aktualni problemi na upravlennie na obrazovaniето, UI "Ep.K.Preslavski",Sh, 2022.
2. Zakon za preduchilishtnoto i uchilishtnoto obrazovanie , Obn. DV, br. 79 ot 13.10.2015

3. Ivanov, I. „Pedagogicheska sotsiologia”
Sh., 1998

4. Kolishev, N. Teoria na pedagogicheskite
umenia na uchitelite, Z. Stoyanov, Sofia, 2018

5. Naredba na MON za priobshtavashtoto
obrazovanie. Obn.DV, br.89 ot 27.10.2017

6. Kyurkchiyska, V. (2022). Metodicheskata
podgotovka na nachalnite uchiteli po balgarski
ezik i literatura, Universitetsko izdatelstvo
„Ep.K.Preslavski”, Shumen

7. Naredba № 15 ot 22.07.2019 g. za statuta
i profesionalnoto razvitie na uchitelite, direktorite
i drugite pedagogicheski spetsialisti, obn., DV, br.
61 ot 2.08.2019 g., v sila ot 2.08.2019
g. <https://www.instagram.com/tortugacraftbeer/>.
Accessed on July 6, 2022.

8. <https://www.instagram.com/viladesecretario/>.
Accessed on July 6, 2022.

*This work is licensed under a
Creative Commons Attribution 4.0
International License*

BULGARIANS IN MACEDONIA

FILIP TREDAFILOV
KONSTANTIN PRES LAVSKI UNIVERSITY OF SHUMEN

Abstract:

Bulgarians have inhabited the lands of Macedonia for centuries. They have developed their way of life and culture and left a huge historical mark. In order to prove it, we search for objective facts. In the following pages, we will present ethnographic maps and chronicles of foreign travelers who indeed touched the Bulgarian cultural landscape in Macedonia even throughout the Ottoman rule.

Keywords:

Macedonia; Bulgarian people; historical review

E-mail: ftrendafilov@gmail.com

Увод

Македония е историко-географска област, разположена на Балканския полуостров. Площта ѝ е около 69 000 km². Към днешна дата тук живеят повече от 5 милиона души. Областта обхваща долините на няколко реки, сред които Бистрица, Струма, Вардар и Места (фиг. 1). Съвременните граници обаче са начертани едва през втората половина на 19-ти век. Причината е, че през османското владичество името на региона е забравено. Македония тогава не съществува като административно-териториална единица.

Връщайки се по-назад в миналото, названието е използвано още през Античността. То се прославя с храбрите походи на Александър Велики (356-323 г. пр. Хр.). Среща се в ръкописите на древногръцкия поет Хезиод. Синоним на Македония тогава е т.нар. "Алиакмон".

Противоречиви са данните около населението на долината на река Вардар. По

думите на Демостен и Сократ то е от "варвари". Многобройни са траките от Одриското царство. Постепенно започва процесът на елинизация. Влиянието върху културата и изкуството принуждава редица автори да причислят Македония първо към гръцкия свят. Напротив, картите, намерени от този исторически период, не съответстват на твърденията.

Генетичният фонд на жителите на Македония се видоизменя с идването на славянските племена. Французинът Пол Льомерл пише:

„Цяла Македония била повече славянска, отколкото гръцка, но в Солунската ѝ част славяните започват да се елинизират и покръстването им става част от една бавна еволюция на грецизирането им.“

About the authors: F. Trendafilov is studying "Geography and regional politics" at the University of Shumen "Konstantin Preslavsky". He has participated in several university projects and scientific conferences. He also has publications on geographic topics.

¹ Published under scientific project RD-08-66 / 30.01.2023: "Opportunities for the development of the Career development center's competitive advantages through collaboration and innovations".

Copyright © 2023: Trendafilov, F.

Article history: Received: 21/06/2023 Accepted: 21/07/2023 Published: 28/07/2023

Citation (APA): Trendafilov, F. (2023). Bulgarians in Macedonia, *Journal "Careers"*, Vol. 3 (4), 34-39.

Фиг. 1. Контури на историко-географска Македония /Източник: pogled.info/

1. Куберовите българи

От историята знаем, че Кубер е четвъртият син на кан Кубрат. Когато Велика България със столица Фанагория се разпада, той потегля към Аварския хаганат. Придружен е от по-малкия си брат Алцек. В района на Сремска Митровица те получават статут на васални владетели. Там братята отговарят за местните жители, наречени "сермисиани". Докато хан Аспарух основава Първата българска държава по поречието на река Дунав, с негово съгласуване Кубер и Алцек правят неуспешен опит да вземат властта от ръцете на аварите. По-малкият брат заминава за Алпите, а Кубер се спуска на юг с народа си към земите на Македония (фиг. 2). В началото на IX-ти век Куберовите българи дестабилизируют външната политика на империята и хан Крум покорява района на Охрид. По времето на цар Борис I земите на Македония се развиват бурно в културен аспект. Неслучайно Климент е основател на Охридската книжовна школа. Процесът продължава и през "Златния век". В българските извори за Македония се пише като за „Долна земя“ или „Долна земя Охридска“. Градът става столица между 992 г. и падането на страната ни под византийско робство.

Едва неблагоприятните вътрешно-политически процеси във Византия помагат на народа ни да се откъсне от ромейското робство. През пролетта на 1185 г. ключова роля имат братята Асен и Петър. Мизия и Източна Македония са освободени. След убийството на двамата владетели от Константинопол се завръща по-малкият им

брат Калоян. Армията на България напредва в няколко посоки. Приоритети остават Одринска Тракия и Охридско, но най-голямо териториално разширение България постига при цар Иван Асен II. Народът ни отново е на три морета, т.е. цялата историческа област Македония е под български контрол. Това е важен момент в утвърждаването на тези земи като български.

2. Българите в Македония през турското робство

При вражеските нахлувания на османците българският етнос се изтегля предимно във високите котловини и близките планински масиви, за да оцелее. Изграждат се първите махали и колиби. От друга страна, част от завоевателите се преместват в обезлюдените непокътнати селища, а разрушените градове в равнините се

фиг. 2. Куберовите българи и Дунавска България (Източник: wikipedia.org)

реконструират. Тюркски елементи придобиват Прилеп, Велес и Битоля. Към средата на XVI в. в Македония вече преобладава мюсюлманското население.

Неговото намаляване обаче през следващите десетилетия се дължи на честите войни на империята в посока Виена. В армията служат най-жизнеспособните и млади поданици. Веднага се сещаме и за еничарството. Избухналите чумни епидемии отнемат живота на стотици хиляди души. Изследванията ни показват, че повечето жертви са етнически турци не само заради това, че са по-многобройни в процентно съотношение, но и убедени в това как животът им е в ръцете на Аллах и няма нужда да се пазят.

Ясно е, че десетките пътешественици, минали през територията на Османската империя, са забелязали водещия български елемент в областта Македония. Ще посочим няколко очевидни примера.

➤ В 1591 г. венецианският дипломат Лоренцо Бернардо записва следното: "...Струга е... по-скоро село... Малко по-далеч, на излизане от Стружката равнина, се минава (по) един мост, който е границата между БЪЛГАРИЯ и Албания. Българите говорят славянски език, но са от гръцка вяра... Битоля е един български град..." Когато преминаваме през един мост до Солунския залив и устието на р. Вардар, знаем, че това е границата между България и Тесалия."

➤ За Охрид Петър Богдан (1601-1674) съобщава: "...бил съграден от император Юстиниан, който го назвал Юстиниана. Но в наше време той припада на царство БЪЛГАРИЯ и е нейн главен град и днес всички, които живеят вътре в града (крепостта), са български..."

➤ Турският писател и географ Евлия Челеби още в 17. век написва книгата "Сеяхат-наме", където коментира: "Оттук (Кратово), като тръгнахме към изток, минахме през БЪЛГАРСКОТО село Нагоричани... Откак вървахме час и половина към север, стигнахме в селото Извор... Изобщо тук (в Прилеп) се говори български език... Всичката градска рая е българска..."

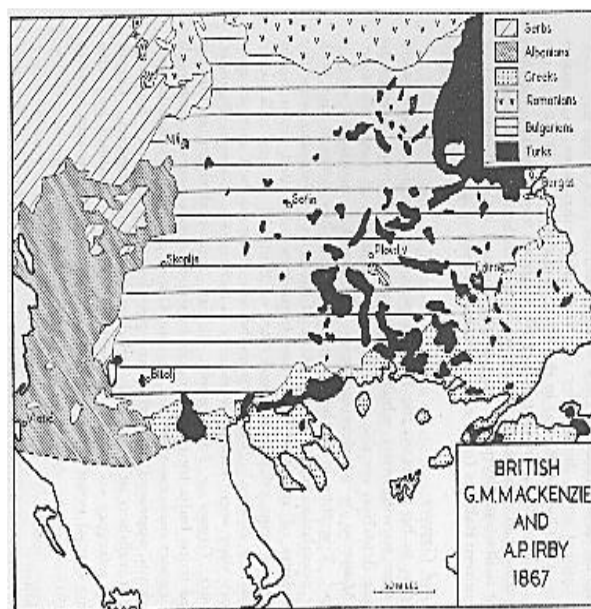
➤ Васили Бъркач - последният патриарх на Сърбия, при срещата си с княз Орлов разказва каква помощ би оказало българското население при евентуална война между Османската и Руската империя: "(В) провинция Македония... (в) Серес, гдето се намират повече от 20 000 турски къщи, има и около 10 000 християнски - БЪЛГАРСКИ и гръцки... Останалите села пък са населени с българи и турци, но тъй като българите са

много повече от турците, то в цяла Македония всички турци знаят български език"

➤ Друг сърбин, но този път ученият Стефан Веркович (1827-1893), е убеден, че жителите на Македония по етническа принадлежност са българи: "Я сам ове песме назвао БУГАРСКИМА, а не словенскима, због тога ер данас кад би когод македонског словенина запитао: Што си ти? С места бы отговорио: "Я сам болгарин, а свой език зову болгарским..."

При пътешествието си между 1862 и 1863 г. Ърби и Маккензи забелязват, че "...

Солун припада на БЪЛГАРИЯ... Самият град... една от точките на етнографската граница... която дели славянското население от гръцкото." Въз основа на културните фиг.

3. Българите в Македония през XIX-ти век (изт. Ърби, Маккензи; 1867)

особености двете англичанки разделят страната ни на три части: северна, средна - между р. Дунав и Родопите и южна - от Родопите до древна Гърция, вкл. историческите земи на Македония. (фиг. 3)

Така например в Енидже Вардар, който е с 6000 къщи, половината се падат на българи. Битоля се е славяла с честността и добродушието на нашите сънародници. Дори училището в града е българско. Ситуацията е подобна и в околията на Охрид. В книгата на двете дами "Пътуване по славянските области на Европейска Турция" (1867 г.) се признава, че "през годините на робството българите тук са най-големите пазители на своята

писменост". Представяме и още един цитат: "на североизток от равнината, където лежи Скопие, се вдига не толкоз висока планинска верига, която турците наричат Карадаг или Черна гора, а славяните - Българското Църногорие... Стражарите ни казаха, че тия планини били обитавани от албанци и българи..."

Известният чешки историк Константин Иречек (1854-1917) пише: "Западното българско царство обгръщало вътрешните части на полуострова, главно Македония, Албания, Северен Епир, Северна Тесалия, Моравската долина, околностите на Видин и София."

3. Исторически сведения

Благодарение на Руско-турската освободителна война (1877-1878 г.) България отново се появява на политическата карта на Европа. Според Санстефанския мирен договор страната ни обхваща Мизия, Тракия и

Македония, но губим последната след Берлинския конгрес и неуспешните ни военни кампании през ХХ-ти век.

Статистиката от уважавания изследовател Васил Кънчов сочи, че в края на ХІХ-ти век областта Македония е населявана от над 2 260 000 души. (табл. 1) Нашите сънародници съставляват 52% от тях. Останалите се падат предимно на гърци, албанци и турци. Изненадващо македонските българи към 2021 г. са едва 3504, или под 1%. Според БАН данните са смущаващи. Причината е, че в периода от 1.10.2010 г. до 22.10.2020 г. 700 000 жители на западната ни съседка са кандидатствали за български паспорти. Факт е също, че над 2.1 млн. жители у нас са с корени от Повардарията.

Ще дадем няколко примера за разминаването между броя на македонските българи в началото на ХІХ-ти и ХХ-ти век. За целта използваме данни от 1900 г., поместени (Кънчов, 1900г.)

в известния труд на В. Кънчов "Македония. Етнография и статистика" (вж. картата по горе), от 1905 г. в "La Macédoine et sa Population Chrétienne" на секретаря Д. Мишев и от преброяването на населението на БЮРМ през 2002 год. Акцентът е върху Североизточния икономически регион, който все пак граничи със Сърбия и България.

➤ В административното устройство на РСМ съседната община е на град Кратово, който в XIX-ти век е възприеман като град на българи и турци. Първите възлизат на 1900 души, а вторите са 2500 (1900 г.).

табл. 1. Отнети земи на България
Издание на Младежката група

при Всебългарския съюз "Отец Паисий"
(1927-1944 г.)

пространство	площ	брой на населението	гъстота на населението
Добруджа	23 262 km ²	693 190 д.	30 д/km ²
Тракия	22 376 km ²	585 411 д.	26 д/km ²
Моравия	21 594 km ²	1 013 164 д.	47 д/km ²
Македония	60 520 km ²	2 269 534 д.	37 д/km ²
Общо	127 752 km²	4 561 299 д.	33 д/km²

➤ Село Ранковце е център на едноименната община. В 1900 г. тук живеят 910 българи и 15 цигани. Едва пет години по-късно българските екзархисти възлизат на 978, докато патриаршистите сърбомани са 8. През септември 1906 г. под натиска на Белград селото с общо вече 135 къщи става сръбско, отказвайки се от Екзархията ("Гръцката и сръбска пропаганда в Македония. Нови документи, София 1995, с. 495, 499"). След Младотурската революция (1908 г.) жителите на 54 къщи отново се връщат към корените си. Демографското преброяване от 2002 г. посочва, че населението на Ранковце е от 1133 македонци, 53 роми и 1 сърбин. Родом от селото е българският революционер Петруш Иванов.

➤ В същата община е село Опила. В началото на XIX-ти век тук са живели само българи (980 д.), а в кв. Кавакли още 280. Според Д. Мишев сънародниците ни са били 906. Имало е 108 цигани. В 1912 год. 46-ма доброволно отиват на фронта в Първата балканска война, а загубилите живота си на бойното поле между 1914 и 1918 г. наброяват деветима. В селото са родени българските дейци на ВМРО Мите Опилски (1887 - 1944 г.) и Яким Максимов (1899 - 1921 г.)

➤ Циганите са малцинство от стотина представители на етноса. Екзархията дава сведения за 2056 свои последователи и 232 патриаршисти сърбомани. На територията на населения пункт функционират една българска прогимназия и две основни училища. Димитър Петров от Сливен е кмет от 08.08.1941 г. до 02.04.1943 г. Резултатите от демографското преброяване за 2002 г. категоричното се различават: 6 724 македонци, 27 сърби, 8 турци, 151 роми, 1 влас и 19 други.

➤ Емирица определено е едно от най-малките села в общината. Дава поминък на 100 души (Кънчов, 1900 г.), или може би на 80 (Мишев, 1905). От улиците му тръгват петима доброволци в Балканската война. В страници на "Македонски Мартиролог" (Цочо В. Билярски, 2005 г.) е записано, че през февруари 1914-та година сръбските власти арестуват Ст. Алексов, Г. Цветков, М. Спасков и осъдения след това на смърт Тодор Хаджията.

➤ Друг град е общинският Куманово. Още преди Освобождението ни от османско иго местната администрация е българска. От хрониките на "Американски пътеписи за България през XIX-ти век" (Ф. Шашко, 2001 г.) излиза, че през 1859 г. мнозинството от живеещите в града, а това са поне 4 хиляди,

наистина са били наши сънародници. След четири десетилетия Куманово бързо се разраства. За 1900 г. българите наброяват 7 700 д., турците - 5 800, арнаутите мохамедани - 600, власите - 50, евреите - 30 и циганите - 350. Екзархията ни получава подкрепа от 7 032 религиозни лица, като отново тенденцията е в големия брой сърбомани (1 569). Днес Куманово продължава да е многолик. Освен 47 743 македонци, той е дом на 18 278 албанци, 4 056 роми и 5 230 сърби например. Българският учител и революционер Захарий Гьорев е от града.

➤ Село Липково администрира община. В края на XIX-ти век е с българо-албанско облик. Влиза в състава на тогавашната Кумановска каза. Йохан фон Хан в своята труд от 1861 г. го характеризира като изцяло българско. Кънчов преброява 240 наши сънародници християни заедно с 250 арнаути мохамедани. Пет години по-късно Д. Мишев коментира присъствието на 48 сърбомани. Доброволците на ВМРО, родени в с. Липково, са двама. При по-предишното преброяване от 2002 г. мнозинство имат албанците (2 631 лица). Сред личностите посочваме ктитора на църквата "Свети Димитър" в Скопие Кръсте Христов.

➤ Село Старо Нагоричане е общинско. В църквата му "Свети Димитър" е погребан цар Михаил III Шишман, ранен в боя при Велбъжд на 28-ми юли 1330 г. Евлия Челеби го отбелязва като българско още през XVII в. За 1900 г. знаем, че там са живели 1 150 българи християни. Величко Георгиев и Стайко Трифонов, от друга страна, откриват как след четири години 130 от всичките 145 къщи "стават" сръбски под натиска на Белград. Така Д. Мишев прави заключението, че през 1905 г. екзархистите са 160, а патриаршистите сърбомани поне 1 200. Към днешна дата по-голямата част от населението в селото говори на сръбски (452 лица), а на македонците наброяват 101 д.

4. Заключение

Областта Македония винаги е привличала вниманието на редица историци и географи. Тук са живеели едни от най-древните народи. През Античността това са траките, елините, а по-късно римляните са завладели Земята, разширявайки своята империя. В началото на Средновековието кан Кубер принася българския елемент. Започва разпространението на славянската култура.

Голям принос за това имат още учениците на Кирил и Методий. Българите в Македония съхраняват своята памет, като се отличават с борбеност. Често те са въставали срещу османското владичество. Доказателство са разказите на многото чуждестранни пътешественици.

References:

1. Bilyarski, Ts. Makedonski martirolog. IK "Aniko", 2005.
  2. Bogdan, P. De antiquitate Paterni soli, et de rebus Bulgaricis ad suos Compatriotas. Pr. d-r Ts. Vasilev. UI "Sv. Kliment Ohridski", 2020.
  3. Velev, G. Istoria na balgarite v Makedonia. izd. "Iztok-Zapad", 2016.
  4. Dimitrov, D. Bulgaria i Makedonia. Istoria i politika. izd. "Tangra IK", 2021.
  5. Irechek, K. Istoria na balgarite. Iztok-Zapad. S., 2015.
  6. Konstantinov, G. Dushata na Makedonia. IK "Zelena valna", S., 1941.
  7. Kanchov, V. Makedonia. Etnografia i statistika. S., 1900.
  8. Lyomerl, P. Istoria na Vizantia, 2002.
  9. Makkenzi, M. A. Arbi. Patuvania iz slavyanskite provintsii na Evropeyska Turtsia. Otechestven front, 1983.
  10. Mishev, D. La Macédoine et sa Population Chrétienne. Parizh, 1905.
  11. Opisanie turetskoy imperii, sostavlenoe russkim, byvshim v plenu u turok v XVII veke, pod redaktsii P.A. Syrku, S.-Peterburg, 1890, s.38.
  12. Raykova, A. Stefan Verkovich i balgarite. Izdatelstvo na BAN. S., 1978.
  13. Chelebi, E. Patepis. Pr. prof. Strashimir Dimitrov. IK „Iztok-Zapad“. S., 2014.
  14. Shashko, F. Amerikanski patepisi za Bulgaria prez XIX-ti vek, 2001.
  15. Shumkov, S. Badeshteto na balkanskite darzhavi. "Bradli Bros Print", Filadelfia, 1897.
1. <https://pogled.info/>
  2. <https://bg.m.wikipedia.org/wiki>
  3. <https://bulgarianhistory.org/bulgari-macedonia>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

CULTURAL HERITAGE MANAGEMENT THROUGH THE CONCEPTS OF CULTURAL GEOGRAPHY

MILEN PENERLIEV
KONSTANTIN PRESILAVSKY UNIVERSITY OF SHUMEN

Abstract:

The material aims to recall more important conceptual insights from the methodological scope of cultural geography. A parallel is drawn between them and the possibility of their application in the management of the cultural and historical heritage of Bulgaria. It turns out that their application is completely possible and would lead to a better understanding of the territories and objects of the tangible and intangible cultural and historical heritage.

Keywords:

cultural geography; cultural and historical heritage; concept; development

E-mail: m.penerliev@shu.bg

Въведение

Културната география е дял от социално-икономическата география изучаващ териториалното разпространение и развитие на културните дейности, особеностите на материалната, духовната и всякакъв вид култура (начинът на живот, традиции и обичаи, облекло, храна, архитектура) на населението. В този аспект и обектите от материалното и нематериалното културно наследство в България са възможен обект на изследване от културната география.

***

В териториален план обектите от културно-историческото наследство могат да се поделят в две групи. Те са: ареални (напр. Несебър, НИАР Мадара и др.) и точкови (Боянската църква, манастири, музеи и т.н.). От друга страна обектите от нематериалното

културно наследство са резултат от развитието на определена културна среда в обсега на дихотомията „пространство:време“. Всъщност обектите изследвани от географската наука са също ареални и точкови, а тя в теоретичната си същност характеризира процесите и явленията именно в пространствено-времеви аспект.

Преди това следва да споменем че според географията и в частност културната география мястото (топос) е реален обект на изучаване. Така както и обектите от Световното културно наследство. Според Бояджиев (2016) мястото е „*елемент от природната система суша. А към първоначално природния произход на нещата се добавят и онези, които са илюстрация на човешката дейност на сушата*“.

Налице е съществено методологично сходство. Нещо повече: културната среда е

About the authors Prof. Dr. Milen Penerliev acquired his PhD in Geography (Economic and Social Geography) in 2009, afterwards he became an Associate Professor in 2011 and Professor in 2018 in the same field. He is the author and co-author of over 130 scientific papers published in all Balkan countries, Brazil, Chile, Portugal, Poland, Russia, India, and others. His research interests are in the field of geography of population and settlements, cultural geography, regional development, and geography of tourism, among others.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7322-2454>

Published under scientific project RD-08-66 / 30.01.2023: “Opportunities for the development of the Career development center's competitive advantages through collaboration and innovations”.

Copyright © 2023: Penerliev, M.

Article history: Received: 1/05/2023 Accepted: 22/05/2023 Published: 28/07/2023

Citation (APA): Penerliev, M. (2023). Cultural heritage management through the concepts of cultural geography, *Journal “Careers”*, Vol. 3 (4), 40-45.

всъщност културно-географска среда. Тя със своите граници, присъщи характеристики и особености водят до отличителните белези на всеки обект от световното културно-материално наследство. Културно-географската среда не е нищо повече от формиран ареал в тясно взаимодействие с природната среда и дейността на човешкото общество върху нея (напр. Ивановските скални манастири). Или обратно: силно ограничение на човешката дейност върху природната среда (резерват Сребърна). В концепцията на културната география тези взаимодействия формират т.нар. *културен ландшафт*.

За културен ландшафт се говори още от времето на възникването на културната география (т.е. от началото на ХХ в.). Под културен ландшафт ще разбираме природно-културен комплекс формиран под влияние на общото въздействие на природата и човека върху него. Човешкото общество променя този ландшафт (пейзаж) със своята социо-културна и стопанска дейност. Всъщност това е друг изказ на определението по-горе в материала дадено от Бояджиев (2016). Всъщност културният ландшафт е средата, която ни заобикаля, променена от нашата дейност под влияние на наличните природни условия, на нашето историческо минало. Или от създадената от нас архитектура, която е различна от тази в другите културни ландшафти; от нашия бит и поминък, който е различен за различните географски територии дори в рамките на една държава. Основните му елементи са: природният ландшафт, селищните образувания на хората, стопанството им, езика (вкл. и топонимията на географската среда), духовната нематериална култура (предимно фолклора).

Сферите на изследване от културната география са идентични с генетичния подход при изследване на обектите от културно-историческото наследство. Те са обвързани в четири основни групи. Това са (Михова, 2004):

- *Културни райони (ареали)*. Формиране, езикова, религиозна стопанска идентичност.
- *Културна дифузия*. Движение на хора, стоки и идеи.
- *Културна интеграция*. Навици и белези, които обединяват дадена култура.
- *Културни ландшафти*. „Отпечатъкът“ на отделните култури върху средата.

Къде да намерим мястото на обектите от културно-историческото наследство в тази методологична класификация?

Всъщност културният ландшафт като основна категория в културната география дава базиса на формиране на повечето обекти от българското културно наследство. Така е при „Старият Несебър“, при Ивановските скални манастири и при Боянската църква. Съчетанието на географско положение, култура развита върху съответния ареал и изградените върху него обекти ги прави уникални и неповторими. Не срещаме несебърските къщи никъде другаде, още по-малко в рамките на черноморското крайбрежие.

Културният ареал може да замести в известен смисъл културният ландшафт, но по скоро го допълва. Този ареал, който чисто ментално изниква в съзнанието ни като говорим за нестинарските танци. И не само село Българи или съседните му, в които се практикува. А по-скоро в Странджа планина като планина мистична и необикновена. Един обичай, който сам по себе си разширява обхвата на културно-географското си проявление в съзнанието ни, но е в селищен аспект. Т.е. културният ареал има по-широки ментални ареали отколкото материални.

Културната дифузия по-скоро приляга на обичая „СУРВА“, който макар и не повсеместен има много по-широк ареал спрямо защитеният от ЮНЕСКО пернишки фестивал. Кукерите са емблема на много други културно-географски региони и селища. Дифузията всъщност е „идентично в идентичното“, което по своята същност е тавтология, но има своите регионални и географско-културни диференциации.

В категорията „културна интеграция“ по-трудно вписваме някой обект от културното наследство. Все пак от декември 2016 година Събора в Копривщица е част от този списък. И той събира в себе си елементи на фолклора и културата на цялата страна. Среща там си намират състави от цялото културно-географско пространство на българския етнос. И той не се вписва единствено в рамките на днешните държавни граници, а има далеч по-обширен обхват. Това е важна констатация!

Установи се взаимна връзка между обектите от културно-историческото наследство (вкл. и тези под закрила на UNESCO) и културния ландшафт от гледна

точка на „субстрата” (средата), която ги формира. Изследването и на двете става по еднакъв алгоритъм и със сходни методи.

Културно-географската среда е факт след определен времеви период на формиране и моделиране. Тя е дефинитивно привързана към конкретна територия. За изследването ѝ често се прилага генетичния подход. Това е общонаучен метод, който цели да обясни различните процеси и явления в Кукер

Кукери(мамутонес) от о-в Сардиния (Италия)

заобикалящата ни среда в контекста на категорията „време”. При нематериалното културно наследство той е значим методи за определяне на действията по опазване и управлението им. Така например при анализ на обичая „сурва” и на проявленията на Копривщенския събор и важно определяне на историческо-временевата рамка на възникване и развитие и културно-географският ареал който покрива обичая. Защитата на подобно наследство не се заключава само в ежегодното му представяне пред гости или туристи (при събора в Копривщица на всеки 4 години). Те са събирателни дейности и обичаи от много по-голяма територия отколкото мястото на проявлението им. Това са обичаи, които не са привързани към съответна географска среда. По тази причина за тяхното опазване е необходимо не само организирането им, но и действията като:

- картографиране на местата на основните им проявления;
- определяне на териториалните културно-географски различия;
- обосноваване на историческите причини довели до различията им чрез методите за анализ на културния ландшафт;
- на тази база определяне на най-належащите дейности по опазване и съхранение на обичаите и фолклорните особености.

Това е същият „алгоритъм за действия” при анализ и характеризирание на обекти от

Кукери (бабугери) от Разлог

обхвата на културната география. Наложително е да се следва тъй като опазването на идентичността е основен приоритет. Кукерски маски и игри има в Сърбия, Италия, Испания и другаде (вж. фотосите). Следва да се търси и опазва българската културно-географска идентичност.

Географският обхват на специфичното пеене на „Хора на бистришките баби” е ограничен (Бистрица). Както и архитектурния ареал на „Старият Несебър”. Различни по естество те всъщност имат сходен „дикъл на живот” или времеви диапазон. При типичните несебърски къщи лошата поддръжка доведе до дебат дали няма опасност да отпаднат от листата на защитени обекти. При специфичното пеене на бистришките баби няма „продължител” на тази традиция. Опасността и за двата „обекта” е реална.

Опазването им е процес и отговорна задача с определен алгоритъм на действие. Той

ще бъде идентичен с идеите на културната география за опазване на културният ареал и ландшафт.

Една от присъщите характеристики на културната география и основна нейна

Старият град Сигишоара (Румъния), вляво и Старият град Несебър, в дясно (сн. автора)

категория е идентичността. Чрез идентичността хората се самоопределят и се различават от другите. Понятието идентичност съдържа обобщаващи характеристики, позволяващи да се опише както личностната представа „ЗА” и проявлението на индивидуалността, така и процесите на груповото обединяване на база на някакво сходство (Копринаров, 2013). Запазването на идентичността е основна задача пред обществото. Опазването на защитените от ЮНЕСКО обекти също са подчинени на тази парадигма. Още повече, че първата употреба на понятието „културна идентичност” е именно в документ на ЮНЕСКО (в заключителния доклад от Международната конференция в Мексико през 1982 г.). В контекста на управление на тези обекти това е важно, тъй като акта за защитата им от международната културна общност следва да има своята времева устойчивост. Това означава, че освен обявяването на „Чипровския килим” като подобен обект, то запазването му като ценност и туристическа атракция следва да включи в себе си дейности като обучение, представяне, съхранение и то

не само еднократно, а в рамките на дълъг период от време. Идентичността на Стария Несебър се запазва не само с инвестиция по реновирането на специфичната архитектура, но и в обучение на кадри за това. Опазването

на стария архитектурен фонд не включва само „опакровка” но и „съдържание”. Това са бит, култура, местни занаяти и т.н. Иначе каква ще е разликата (освен външна) със старият румънски град Сигишоара, който също е част от листата на UNESCO (вж. фотосите по-горе). Става ясно, че правилното управление на защитените обекти минава през сложен процес на запазване на културната им идентичност. Същото важи и за обичая „Сурва”.

В западните публикации по темите на културната география важно място заема един модерен концепт на това основно за географската наука научно направление. Това е феноменологията. За нуждите на настоящата публикация ще маркираме само, че феноменологията е философия на преживяването. Днес се преминава от чисто философска концепция към инфилтрирането ѝ в модерните научни направления не само в областта на географията. Феноменологията се определя като една от трите най-важни парадигми за културната география. Рагулина (2013) я определя като пространствена, културно-ландшафтна, регионална, типологична и т.н. Всъщност това са вече

известни елементи на културната география, само че тук разгледани под различен ъгъл. Ние говорим за възприятията и емоциите, които създава определен набор от културно-географски обекти. В смисъла на преживяно и образите, които възникват у нас, една част от тази парадигма формира т.нар. образна география (география на образите). Защо коментираме това?

В управлението и опазването на културно-историческото наследство важна част е опазването на „образите“, които те създават у нас, в туриста или в чуждите граждани. В този смисъл каква е първата основната инициация възникваща в съзнанието ни при споменаването на Национален парк Пирин. Това са големи природни ареали, малко засегнати от човешка дейност. Опазването на този наш „образ“, с който се популяризира или е основата за функционирането на Националния парк е основен за бъдещото му развитие като биосистема. Това напълно изключва неговото настойчиво урбанизиране и моделиране на ландшафта в негативна посока. Класическия културен ландшафт тук влиза в морално и концептуално противоречие с визията („образа“), философията и принципите на управление на този обект. Всъщност чрез концепта на феноменологията (класически за културната география) считаме, че е възможно правилното управление на обектите на културно-историческото наследство.

Основни изводи

В краткия обем на този материал само загатнахме за основните пресечни точки на културната география и управлението на обектите от културно-историческото наследство на България. Посочихме възможностите за интердисциплинарен подход при това управление. Доказахме, че принципите, методите и основните подходи в културната география могат успешно да се прилагат при научното и практическо обяснение на функционирането на защитените обекти от материалното и нематериалното културно наследство. Всъщност става ясно, че самият акт на въздигане на даден обект за защитен не го прави такъв. Ако нестинарството се лиши и от последния си жив нестинар то феномена ще умре, ще загине образа в нас за него. Ще последва обезличаване идентичността на територията и нацията ни като такава! Ако не създаваме

последователи в тъкането на Чипровските килими резултата ще е сходен.

Бъдещето е в нашите ръце!

References:

1. Boyadzhiev, V. (2016). Uvod v istoricheskata geografia, izd. Paradigma, S.;
2. Keremidarska, E. (2015). Etnokulturni osobenosti na mezhduнародnia turisticheski potok v Bulgaria. Izd. na ShU, Shumen
3. Koprinarov, Br. Mezhduнародniyat turizam i kulturna indentichnost v kontaksta na globalizatsiyata, sp. Upravlenie i obrazovanie, Tom IX (2), 2013, Burgas
4. Mihova, D. Kulturna geografia ili geografia prez prochita na kulturata, sb. Sotsialna i kulturna geografia, UI Sv. sv. Kiril i Metodiy, V. Tarnovo, 2004.
5. Penkov, I. Kulturen landshaft, Izvestia na BGD, kn.X, 1942;
6. Penerliev, M. Balgarskite obekti pod zakrila na UNESCO prez pogleda na kulturnata geografia, sbornik na RIM, Shumen, 2017;
7. Ragulina, M.V. Integralnaya paradigma v kulyturnoy geografii XXI veka, zhurnal Fundamentalnyye issledovania, 10, 2013, Moskva

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

DIMENSIONS OF QUALITY STANDARDS IN HIGHER EDUCATION IN AN INTERNATIONAL CONTEXT

ROSICA MIHAYLOVA
KONSTANTIN PRESILAVSKY UNIVERSITY OF SHUMEN
MIRENA PAVLOVA
KONSTANTIN PRESILAVSKY UNIVERSITY OF SHUMEN

Abstract:

This article aims to bring out the European priorities in the quality of higher education in an international context. Determining the general and specific aspects of quality standards in different world regions and highlighting the highlights of the European quality policy of higher education in this context.

Keywords: *Higher education, quality standards, quality assurance,*

E-mail: r.mihaylova@shu.bg,
m.pavlova@shu.bg

Качеството на висшето образование е тема, която вълнува в международен контекст още от края на 20 век не само потенциалните потребители на образователните услуги, но и самите висши училища. Същевременно немаловажен е процесът и за потребителите на кадри във всяка една област от обществения и социален живот. Според Коларова-Василева основна слабост на системата за висше образование е, че не е изграден ефективен механизъм за връзка между висшите училища като място за подготовка и източник за набиране на квалифицирани специалисти, от една страна, и бизнеса и публичните институции като потребители на високообразовани, проактивни и мотивирани кадри, адаптивни към структурните и квалификационни изменения в системата на заетостта, от друга [10,стр.27].

Несъмнена е потребността качеството на висшето образование да отговаря на стандартите както на националните потребности на дадената страна, така и на публичните особености и изисквания.

Доклад на Организацията на иберо-американските държави и Националната комисия по оценка на университетите и акредитация на Аржентина определя качеството във висшето образование като степента, до която континуум от диференциращи характеристики, присъщи на висшето образование, отговаря на дадена нужда или очакване. В широк смисъл се отнася до образцовото представяне на институция за висше образование. Това е актив на институцията, който отговаря на стандартите,

---

About the authors: *Rositsa Mihailova* is the dean of the Faculty of Pedagogy, a structural unit of Konstantin Preslavsky University of Shumen and the chairperson of the University Commission on University Quality.

Mirena Pavlova is a doctoral student in the doctoral program "Social Pedagogy" at the Faculty of Pedagogy of Konstantin Preslavsky University of Shumen and chief coordinator at the Center for Quality of Education at Shumen University.

The article is under project No. RD-08-154/ 01.03.2023 "Educational policy of Shumen University in the context of the European higher education system"

Copyright © 2023: Mihailova, Rositsa, Pavlova , Mirena

Article history: Received: 22/06/2023 Accepted: 02/07/2023 Published: 28/07/2023

Citation (APA): Mihailova, R., Pavlova , M. (2023). Dimensions of quality standards in higher education in an international context, Journal "Careers", Vol. 3 (4), 45-50.

предварително определени от агенция или орган по акредитация [4, с.11].

Според български тълковен речник значението на думата „качество“ се разглежда в два аспекта: 1. Свойство, признак, който отделя една същност от друга; 2. Степен на съответствие на предмета на това, което трябва да бъде [1].

В светлината на съответствието на това, което трябва да бъде, можем да разгледаме и на международно ниво стремежа на различните континенти към изграждане на системи от стандарти, които да гарантират качеството на висшето образование, независимо от физическата локация на висшето учебно заведение. С развитието на Болонския процес, стартирал 1999 г., в европейското образователно пространство се поставя акцент върху възможностите за признаване на висшето образование и мобилността на студентите, което е сериозна предпоставка и за унифициране на стандартите за качество на висшето образование. Основната цел на Болонския процес е да се повиши качеството на европейските системи за висше образование на международно ниво.

Логично развитие на Болонския процес в европейското образователно пространство са приетите през 2005 г. Стандарти и насоки за осигуряване на качеството в европейското пространство за висше образование (ESG), които през 2015 г. са преразгледани на Конференцията на министрите в Ереван. Стандартите дават насоки в три аспекта – стандарти и насоки за вътрешно осигуряване на качеството, стандарти и насоки за външно осигуряване на качеството и стандарти и насоки за агенциите, осигуряващи качеството.

Акцент в общоевропейски и в национален мащаб се поставя върху развитието на конкурентната среда на пазара на образователни услуги, в която разгръщат дейността си образователните институции като важен фактор за осигуряване на нужното ниво на взаимодействие както в академичната общност, така и в междуинституционалните контакти на институцията, а също в контекста

на актуалната политика за интернационализация на образователния процес и изграждането на научна инфраструктура в регионален и в международен план и с оглед оптимизиране на релацията *образование-наука-общество-бизнес*.

Последните години висшите училища, предоставящи образователни услуги, са изправени пред редица предизвикателства, трудности и изисквания, които произтичат от непрекъснатите, динамични промени в средата, в която те функционират. Както пише Коларова-Василева, цел на висшето образование е подготовката на висококвалифицирани специалисти над средното образование и развитието на науката и културата и че то подготвя специалисти, способни да развиват и прилагат научни знания в различните области на човешката дейност [10, стр.28]. Кризата в икономиката, постоянните промени в законодателството, демографските негативни тенденции и глобализацията в предлагането на образователни услуги води до значително свиване на реалния и потенциалния пазар на тези услуги на регионално равнище. В същото време нараства броят на предлаганите образователни услуги, защото в динамичния съвременен живот необходимостта от постоянно придобиване на нови знания и надграждане на вече съществуващите се усилва чувствително. Тези фактори оказват силно влияние върху конкуренцията в сектора на образователните услуги, като нейният интензитет непрекъснато расте. Възникналата ситуация поставя сериозни предизвикателства пред висшите училища като образователни институции в техния стремеж към оцеляване, развитие и успех в дългосрочен план.

Особен акцент на конкурентоспособността на пазара на образователни услуги поставят и Стандартите и насоките за осигуряване на качеството в европейското пространство за висше образование (ESG). Особено внимание на конкурентната среда, в която висшите училища функционират, се поставя в Стандарт 10 – Циклично външно осигуряване на качеството и по-конкретно в 10.1.2., където се обръща конкретно внимание на работата на

професионалното направление в конкурентна среда. Стандарт 2 (2.1.4.) от системата пък разглежда конкурентоспособността от аспекта на съвместимостта на учебните програми на професионалните направления с други такива във висши училища в България и европейското пространство. Стандарт 5 разглежда и възможностите за международна и междуинституционална мобилност. Сравнителният анализ на аналогичните програми от други висши училища акцентира върху възможностите за професионална мобилност на студентите, завършили дадените специалности.

Наблюдавайки международния контекст на образователното пространство за висше образование, може да се констатира, че на всички континенти се наблюдава стремеж и са създадени и функционират стандарти за качество на висшето образование. По примера на европейската общност, след Болонския процес страните от Азия и Латинска Америка последват стъпките ѝ за въвеждане на единни стандарти на качество в сферата на висшето образование.

Роберто Ферхайн, изследвал задълбочено проблематиката в *Съединените американски щати*, обобщава, че за стандарти за качество на висшето образование в Америка може да се говори още в края на 19 век, което прави, според автора, САЩ пионер в поставянето на рамка за качество [9, с.4-6]. Системата за качество на висшето образование в САЩ се разгръща, подобно на европейските страни, на три нива – първото е свързано с щатски правителства, които са отговорни за предоставянето на институция на законово разрешение за работа; второто ниво специално се отнася до акредитацията и се провежда от неправителствени агенции, които могат да бъдат с регионален или национален обхват. Множеството акредитационни агенции в Америка дават акредитация, която обаче не винаги е гаранция за качество на образователната услуга, поради което възниква и третото ниво в щатите, а именно Министерството на образованието в САЩ, което определя легитимността на

акредитационната агенция, базирайки се на строги процеси на оценка.

Американският модел е много идентичен с рамките за осигуряване на качество на висшето образование в други страни и включва самооценка на дадената институция, посещение на място от външни комисии, съставени от академични колегии, които дават положителна или отрицателна оценка, съблюдавайки предварително определени минимални стандарти. Като всеки един, модел той се приема както положително, така и отрицателно и търпи различни критики от американското общество.

Политики и опити за подсигуряване на качеството в системата на висшето образование в *Австралия* са реализирани от 1976 г. насам. Австралийската система за гарантиране на качеството на висшето образование е претърпяла редица метаморфози от 90-те години на 20-ти век насам. Навлиза визията за ползване на индикатори, които са измерими и могат да предоставят качествена и количествена информация при оценяването на висшето образование.

На конференция през 1993 г. в Сидни, Австралия, за качеството във висшето образование са разгледани целта на използването на индикатори и нивото на агрегиране на показателите за изпълнение. Направени са разграничения по отношение на индикатори, свързани с норми, показатели, свързани с критерии и индикатори, които се отнасят за себе си. Подчертава се значението на идентифицирането на подходящо ниво на агрегиране на данни (ниво на университет/институция, ниво на факултет, ниво на катедра/курс) за всеки индикатор. Според Микол забележителен резултат от тези процеси е публикуването в Австралия на поредица за висшето образование, в която са изброени 68 индикатора, групирани в 4 категории: студенти, академичен състав, ресурси и научни изследвания. Индикаторите измерват повече количество, отколкото качество. Въпреки това избраните показатели, които се фокусират върху капацитета на институцията за привличане на финансиране за

научни изследвания или нейния профил на заетост на висшести, предоставят отправни точки за въпроси, свързани с качеството [8, с.12].

Страните от *африканския континент* показват също така стремеж към хармонизиране на висшето образование чрез единни стандарти за неговото качество. Този стремеж е ясно осезаем в иницирираната от Комисията на африканския съюз Пан-африканска рамка за осигуряване на качеството и акредитация.

В основите на визията на Африканския съюз за интегрирана Африка заляга хармонизираното образование, подкрепено от вътрешноафриканската мобилност и възможност за пренос на знания и умения [2, с.6]. Неслучайно в критериите и стандартите, разработени от Африканския съюз, се наблюдават редица сходства с тези, действащи в европейското образователно пространство. И неслучайно, тъй като инициативата за създаването им е имплементирането съвместно от комисиите на Европейския и Африканския съюз. Те включват набор от стандарти и насоки за вътрешно и външно подсигуряване на качеството на висшето образование. За разлика от европейските десет стандарта тези в Африканския съюз са тринадесет, като по своята същност са идентични с европейските. Интересно е диференцирането на партньорствата, мобилностите на студентите и академичния състав в отделен стандарт.

Освен вътрешното и външното осигуряване на стандартите за качество, африканската рамка отделя и отделна част за вътрешно осигуряване на качеството и на агенциите за осигуряване на качеството.

Подобно на Европейския съюз, страните от *Азия*, които от 1967 г. са в така наречената Асоциация на югоизточните азиатски нации, предприемат през 2007 г. стъпки към хармонизиране на висшето образование и въвеждане на единни стандарти за неговото качество с приетата през 2008 г. декларация от Куала Лумпур. Подписването на декларацията води до създаване на Азиатска мрежа за осигуряване на качеството, която цели обмен на

добри практики за осигуряване на качество на висшето образование, сътрудничество за изграждане на капацитет и улесняване на признаването на квалификации и трансгранична мобилност в целия регион и развиване на регионална рамка за осигуряване на качеството за Югоизточна Азия. Страните, които стават част от мрежата, са 10, а именно: Бруней Даруссалам, Камбоджа, Индонезия, Лаос, Малайзия, Мианмар, Филипините, Сингапур, Тайланд и Виетнам. През 2011 г. страните партньори дават предложение към наименованието на мрежата да бъде добавено за висше образование и така през 2013 г. на кръгла маса в Ханой е одобрена Рамка за осигуряване на качеството за висшето образование на Асоциация на югоизточните азиатски нации.

Рамката се състои от четири групи взаимосвързани принципи, а именно:

1. Външни агенции за осигуряване на качеството (EQAA)
2. Стандарти и процеси за външно осигуряване на качеството (EQA).
3. Институционално осигуряване на качеството (IQA)
4. Национална квалификационна рамка (NQF).

Основни цели на рамката са:

- Основната цел на Рамката е да подобри качеството на образование в региона на Асоциация на югоизточните азиатски нации и да подпомага мобилността на студенти и преподаватели както в региона, така и извън него.
- Всяка образователна система се е развила в специфичен контекст и е повлияна от културни и исторически фактори. Тези принципи могат да бъдат адаптирани в различни политически, правни и културни условия без да се прави компромис с основните ценности и традиции на страната.
- Рамката позволява на агенциите за осигуряване на качество и висши учебни заведения във всяка страна да се усъвършенстват и да се съгласуват с други в целия регион.

Самите стандарти са разпределени в четири квадранта: Първи квадрант, свързан

Агенция за външно осигуряване на качеството; Втори квадрант, свързан със стандарти и процеси за външно осигуряване на качеството; Трети квадрант – вътрешно осигуряване на качеството (институции); Четвърти квадрант – национална квалификационна рамка.

В доклад за състоянието на стандартите за качество във висшето образование в *Латинска Америка* се констатира, че в страните от региона няма точно познание за това как се подхожда към концепцията за осигуряване на качество на висшето образование в другите страни, включително и за това как се провеждат процесите за акредитация и оценяване [4, с.8]. На пръв поглед системите и стандартите в страните от Латинска Америка са сходни, но при по-детайлно задълбочаване в националните системи е видно, че всяка страна от Латинска Америка е разработила собствена оценка и система за акредитация според нейната динамика, история, традиции, система на висшето образование и законодателство. Въпреки това на национално ниво около 2000 година във всички държави от Латинска Америка има развити стандарти за качество на висшето образование и агенции за тяхното оценяване.

Въпреки различията в осигуряването на качеството на висшето образование в иберо-американските страни може да се заключи, че, освен различията си, техните системи оценяват и/или акредитират като цяло: висши учебни заведения; частни висши учебни заведения; проекти за създаване на нови университети и разрешение за извършване на дейност; бакалавърски програми, предлагани от университетски институции; магистърски програми, предлагани от университетски институции. В някои специфични случаи, които може да не са обобщени в иберо-американските системи, има системи, които оценяват и/или акредитират: вътрешните системи за осигуряване на качеството на университетски центрове; обучение на студенти; преподавателски състав на висшите учебни заведения; професионална квалификация; одобрение за дейността на частни агенции за акредитиране качеството на висшето

образование в своите страни и оценката на институционални системи за дистанционно обучение [4, с.22].

Подобно на останалите континенти стандартите за определяне на качеството на висше образование в иберо-американските страни заемат централно място. Стандартите обхващат различни аспекти, които съставляват качеството на една институция или програма. Тези аспекти се отнасят отново до академичния преподавателски състав, обучението на студентите, ресурсите и оборудването.

Обследвайки и анализирайки измеренията на стандартите за качество на международно ниво в различните континенти, могат да се направят следните констатации и заключителни бележки:

- като цяло на международно ниво стандартите за качество на висшето образование са неразделна част от образователните системи на държавите;
- във всички държави са налични агенции за оценяване на качеството;
- качеството е свързано с вътрешно и външно оценяване;
- на всички континенти се наблюдават усилия на държавите в тях да синхронизират стандартите си за качество на висшето образование с цел улесняване на признаването на квалификациите и стимулирането на мобилности на студенти и преподаватели;
- навсякъде стандартите се концентрират в няколко аспекти – обучение, ориентирано към студента, академичен състав, научноизследователска дейност, материална база и финансово състояние, учебна документация, конкурентоспособност, потребители на кадри и информация за обществеността.

Глобализирането на обществото ни води неизменно след себе си и глобализиране на образователните системи. В светлината на тези процеси,

въпреки своето многообразие и диференциране, стандартите за качество на висшето образование са станали неизменна част от образователните системи на всички континенти и са значим фактор на пазара на образователни услуги в световен мащаб.

REFERENCES:

1. Български тълковен речник
2. African standards and guidelines for quality assurance in Higher Education (ASG-QA)
3. ASEAN quality assurance framework
4. National Systems of Quality Assurance for Higher Education in Ibero-America / Martin Strah, edited by J. Lafforgue. 1 st Edition. Ciudad Autónoma de Buenos Aires: CONEAU-Comisión Nacional de Evaluación y Acreditación Universitaria, OEI- Organización de Estados Iberoamericanos, 2020. Digital book, PDF, ISBN 978-987-3765-64-3
5. https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/filebase/esg/ESG%20in%20Bulgarian_by%20NEAA.pdf
6. <https://education.ec.europa.eu/bg>
7. <https://eua.eu/>
8. Mikol, M. Quality assurance in australian higher education: a case study of the university of western sydney nepean
9. Verhine, R. E. (2022). Garantia de qualidade do ensino superior: o caso dos Estados Unidos. *Estudos Em Avaliação Educacional*, 33, e09022. <https://doi.org/10.18222/eaev33.9022>
10. Коларова-Василева, Хр. Теоретични аспекти на проблема за практическото обучение на специалност \"Социални дейности\", Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, Шумен, 2022, 127 с., ISBN 978-619-201-632-6

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

CONTINUING EDUCATION IN THE EUROPEAN EDUCATION AREA

VIOLETA IV. KYURKCHIYSKA
KONSTANTIN PRES LAVSKY UNIVERSITY OF SHUMEN
VALENTINA G. VASILEVA
KONSTANTIN PRES LAVSKY UNIVERSITY OF SHUMEN

Abstract:

Continuing education is required as a necessity for future professional realization. The need is reflected in the education policy of Europe. Knowing the foreign experience in the implementation of continuing education is appropriate with a view to determining the place of the Bulgarian education system in the context of continuing education. Moreover, good European practices can be reflected in the Bulgarian policy of continuing education.

Keywords: *continuing education, qualification, european education*

E-mail: v.kyurkchiyska@shu.bg;
v.g.vasileva@shu.bg

Продължаващо образование и обучение, учене през целия живот, перманентно образование, професионална квалификация на възрастни – различни определения – с различен обхват и съдържание. Общото между тях е перманентният процес на образование, чиято идея се заражда още в древността. В историческото развитие се обособяват образователни парадигми (педагогическа, андрагогическа и др.), които поставят образованието през целия живот на различна основа. В края на XIX век се стига до извода, че подготовката на бъдещите специалистите в учебните заведения не е достатъчна до края на техния професионален път. Наученото в училище и в университета не дава максимални възможности за успешното справяне с предизвикателствата в професионалната реализация. В резултат на това през XX век се развива нова концепция за свързване на традиционната образователна система със структурите на образование за възрастни. Тази концепция въвежда понятия като *продължаващо образование, базисно образование, професионална квалификация* и др. Прави се извода, че базисното и продължаващото образование са два

равностойни етапа на образователния процес, които протичат през два различни периода от човешкото развитие: детско-юношеският и периодът на зрялата възраст [Петров].

Базисното и продължаващото образование са взаимно свързани етапи на общия образователен процес. Всеки от тях се отличава със специфика, а именно:

- Базисното образование е първият етап, през който в училище и в университета се овладяват основните (базисните) знания и умения. Според някои автори (Катански) те се делят на традиционни и относително нови. Не всички млади хора продължават образованието си в придобиването на ОКС „бакалавър” и ОКС „магистър”. Поради тази причина не може да се обвърже базисното образование с определена степен на образователна система, нито с възраст.
- Продължаващото образование – вторият етап – кореспондира с развиване на професионалните умения в конкретна област. То е „конгломерат” от възобновяващи се учебни процеси за повишаване, разширяване и усъвършенстване на общообразователната и професионална подготовка на

About the authors: *Violeta Ivanova Kyurkchiyska* is the director of the Department of Information, Qualification and Continuing Education (DIKPO) - Varna, a structural unit of Konstantin Preslavsky University of Shumen.

Valentina Georgieva Vasileva is a student in the Master's program Regulation and control in the system of social activities, Faculty of Pedagogy at Konstantin Preslavsky University of Shumen.

The research was carried out under project No. RD-08-154/01.03.2023 "Educational policy of Shumen University in the context of the European system of higher education".

Copyright © 2023: Kyurkchiyska, V., Vasileva, V.

Article history: Received: 25/06/2023 Accepted: 04/07/2023 Published: 28/07/2023

Citation (APA): Kyurkchiyska, V., Vasileva, V. (2023). Continuing education in the european education area, Journal "Careers", Vol. 3 (4), 51-57.

възрастните, за нейната промяна при необходимост, както и за компенсиране на дефицитите при базисното образование” [Катански, стр.96].

Продължаващото образование се налага като необходимост за бъдеща професионална реализация. Необходимост, намерила отражение в образователната политика на Европа. Член 14 от Хартата на основните права на Европейския съюз (ЕС) гласи, че „всеки има право на образование и на достъп до продължаващо и професионално обучение“.

Държавите членки на ЕС отговарят за организирането на своите образователни и учебни системи и за съдържанието на учебните програми. Съгласно член 165 от Договора за функционирането на Европейския съюз, той допринася за развитието на качествено образование като насърчава и улеснява сътрудничеството между държавите членки и като подпомага и допълва техните действия. Освен това 27-те държави членки и Европейската комисия работят за широкообхватно подобряване на сектора на образованието и обучението в ЕС. Тази споделена визия се нарича „европейско пространство за образование“ и има за цел да се създаде истинско общо европейско пространство за обучение, което ще бъде от полза за всички учащи, учители и институции, до 2025 г. чрез:

- подобряване на качеството на образованието и обучението за всички;
- гарантиране на приобщаване и равенство между половете;
- насърчаване на политики и инвестиции за осъществяване на екологични и цифрови преходи;
- повишаване на компетентността и мотивацията в професията в сферата на образованието;
- укрепване на висшите учебни заведения;
- насърчаване на обучението през целия живот и мобилността;
  - укрепване на геополитическото измерение на европейското пространство за образование ². Европейският съюз поставя предизвикателството пред обществото за повишаване на квалификацията с цел преодоляване както на дефицитите от базисното образование, така и с цел надграждане

на умения, необходими за успешна професионална реализация. Постоянното повишаване на квалификацията и преквалификация са от съществено значение, за да могат специалистите да отговарят на нуждите на настоящото си работно място или да преминават към нови работни места и разрастващи се сектори. Обществото е изправено пред безпрецедентни промени в начина на организация на работата. Личността трябва да притежава нови, различни умения, които я правят адекватна на конкретната ситуация. Хората се нуждаят от достъп до качествено преподаване и учене, предлагани по различни начини и в различна среда, за да развият своите личностни, социални, културни и професионални знания, умения и компетентности.

Според Х. Коларова-Василева процесът на професионалната подготовка на бъдещите специалисти до голяма степен се фокусира върху усвояване на основите трудовата дейност, професионални умения и навици – комбинация от теоретично и практическо обучение, в което се дава приоритет на последното [6, с.430].

Желанието за участие във форми на продължаващо образование е от основно значение за постигане на определена степен на гарантираност, че всеки притежава необходимите знания, умения и компетентности, за да се развива успешно в обществото, на пазара на труда и в личния си живот. От съществено значение е хората да имат достъп до качествено и подходящо образование, повишаване на квалификацията и преквалификация през целия си живот.

Възможностите за учене през целия живот следва да бъдат част от дългосрочната стратегия на институциите за образование и обучение с цел подобряване на способността им да отговарят на бързо променящите се нужди на работодателите и учещите. Това би дало възможност на по-многообразни групи от учещи (включително висшисти, завършили тези институции, и други възрастни учещи) да повишат квалификацията си и да се преквалифицират.

В документ на Съвета на Европа *относно европейски подход към микрокредитите* ³ с цел стимулиране на

² <https://eur-lex.europa.eu/>

³ „микрокредит“ означава запис на резултатите от учене, придобити от учещите след малък по обем учебен опит. Тези резултати от учене ще се оценяват в съответствие с

прозрачни и ясно определени критерии. Учебният опит, водещ до микрокредити, се разработва с цел да се предоставят на учещите конкретни знания, умения и компетентности, които отговарят на обществените,

ученето през целия живот и пригодността за заетост се препоръчва на висшите училища, институциите за професионално образование и обучение (ПОО), доставчиците на учене за възрастни и други доставчици на микрокредити, включително работодатели, да си сътрудничат и да включват най-новите резултати от научните изследвания при проектирането и актуализирането на възможностите за учене. [препоръка на Съвета относно европейски подход към микрокредитите с цел стимулиране на ученето през целия живот и пригодността за заетост, Съвет на Европейския съюз, Брюксел, май, 2022]

В цитираната вече препоръка на Съвета на Европейския съюз е посочено: „В първия принцип на Европейския стълб на социалните права се посочва, че всеки има право на качествено и приобщаващо образование, обучение и учене през целия живот с цел да поддържа и придобива умения, които му дават възможност да участва пълноценно в обществото и успешно да осъществява преходи на пазара на труда в целия Европейски съюз. Четвъртият принцип на Европейския стълб на социалните права гласи, че всеки има право на навременна и съобразена с нуждите помощ за подобряване на перспективите си за заетост или самостоятелна заетост. Това включва правото да се получи подкрепа за обучение и преквалификация. В Плана за действие на Европейския стълб на социалните права микрокредитите са описани като иновативни инструменти, които „могат да улеснят гъвкавите модели на обучение и да подпомогнат работниците на работното им място или по време на преходите в професионалния живот“. Микрокредитите могат да допринесат за постигането на водещите цели на ЕС, които трябва да бъдат изпълнени до 2030 г., включително 60% от всички възрастни да участват в обучение всяка година и нивото на заетост да бъде най-малко 78%. Тези две цели бяха приветствани от лидерите на ЕС, социалните партньори и гражданското общество на социалната среща на върха в Порто и след това от Европейския съвет на заседанието му от 24 – 25 юни 2022”.

Комисията работи за разработването на европейски подход към микрокредитите, за да

личностните или културните потребности или на нуждите на пазара на труда. Микрокредитите принадлежат на учещия, могат да бъдат споделяни и са преносими. Те могат да бъдат използвани самостоятелно или да бъдат комбинирани в по-широкообхватни кредити. В основата им е заложено осигуряването на качеството в съответствие с договорени стандарти в съответния сектор или област на дейност.

подпомогне разширяването на възможностите за учене и да утвърди ролята на висшите училища и на институциите за ПОО в ученето през целия живот.

В заключенията на Съвета относно инициативата „Европейски университети“ – хвърляне на мост между висшето образование, научните изследвания, иновациите и обществото: проправяне на пътя за ново измерение в европейското висше образование“ се изтъква, че, въпреки че не се отклоняват от основния принцип на програмите с пълен цикъл за образователна степен и не го подкопават, микрокредитите биха могли да спомогнат за разширяване на възможностите за учене, за да се обхванат нетрадиционните учещи и търсенето на нови умения на пазара на труда; да направят учебния процес по-гъвкав и модулен; да подобрят достъпа до висше образование; да ангажират учещите, независимо от предишната им квалификация или образование, като насърчават възможностите за преквалификация и повишаване на квалификацията и същевременно гарантират качествено образование.⁴

Всички държави членки на Европейския съюз организират своите системи за образование и обучение според общи нива, които са:

- образование и грижи в ранна детска възраст;
- училищно образование;
- висше образование;
- професионално образование и обучение;
- обучение за възрастни.

Професионалното образование и обучение подготвя хората за работа и развива уменията на гражданите да останат трудоспособни и да отговорят на нуждите на икономиката. То се реализира на два етапа:⁵

- Първоначално професионално образование и обучение (I-VET)

I-VET обикновено се извършва в гимназиален етап на средно образование и след средно образование, преди учениците да започнат трудов живот. Провежда се или в училищна среда (главно в класната стая), или в работна среда, като центрове за обучение и компании. Средно 50% от младите европейци на възраст 15-19 години участват в I-VET на гимназиално ниво. Тази средна стойност за ЕС обаче

⁴ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9237-2022-INIT/bg/pdf>

⁵ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9237-2022-INIT/bg/pdf>

прикрива значителни географски различия в участието, вариращи от 15 % до повече от 70 %.

- Продължаващо професионално образование и обучение (C-VET)

C-VET се провежда след първоначално образование и обучение или след започване на трудов живот. То има за цел да надгради знанията, да помогне на гражданите да придобият нови умения и да се преквалифицират и по-нататъшно личностно и професионално развитие. До голяма степен се основава на работа.

Европейското сътрудничество в областта на професионалното образование и обучение датира от 2002 г. и процеса от Копенхаген. През годините то беше допълнително подсилено, например от комуникетото от Брюж и заключенията от Рига.

Професионалното образование и обучение е определено като фокусна област за сътрудничество в рамките на инициативата Европейско образователно пространство за периода 2021-2030 г.

Предмет на настоящия текст е продължаващото професионално образование. Набелязани са директиви за постигане на общо европейско пространство за учене през целия живот. Изградени са стратегии на национално ниво, които отразяват спецификата и традициите. Познаването на чуждия опит в реализиране на продължаващото образование е целесъобразно с оглед на определяне мястото на българската образователна система в контекста на продължаващото образование. Нещо повече – добрите европейски практики могат да намерят отражение в българската политика на продължаващо образование.

Възможността за професионално развитие е основна мотивация за участие в дейности за продължаваща квалификация. В повечето европейски страни училищата имат задължението да разработят план за професионално развитие на учителите. В някои образователни системи (например в Италия) разработването на план за професионално развитие е колективна отговорност на педагогическата общност в училището.

В 18 европейски държави участието в подобни дейности е пряко обвързано с възможността за повишение – в зависимост от системата за кариерно развитие. Рядко обаче участието в продължаващо професионално обучение е единственото условие за попадане в по-горна категория. Образователните системи в седем държави в Европа предлагат финансово стимулиране на учителите за участие в

продължаваща квалификация. В България за педагогическите кадри, придобили професионално-квалификационна степен, е предвиден финансов стимул, обикновено без промяна на длъжностно ниво. Седем образователни системи изискват задължително участие в продължаващо професионално обучение за запазване на съответната длъжност. В Унгария се изисква като условие за оставане в професията минимум 120 часа допълнителна професионална квалификация на всеки 7 години. В Румъния всеки учител трябва да покрива 90 професионални кредита на всеки 5 години. Шест държави гарантират право на платена отпуска при получаване на допълнителна професионална квалификация. На фона на голямото разнообразие от професионални курсове контролът върху качеството е комплексен проблем. Като правило в Европа курсовете, предлагани от университети, се оценяват от акредитационни агенции, които отговарят за качеството във висшето образование. Останалите форми на квалификация се контролират от паралелни системи за гарантиране на качеството. В около половината от европейските страни това се извършва от централните образователни власти, обикновено от съответното министерство. В няколко европейски държави съществуват специализирани инспекторати за контрол на качеството на квалификационните курсове. В други страни съществува независима специализирана структура за акредитация на тези програми, която обикновено отговаря и за осигуряването на различни форми на подкрепа за учители. Някои държави предлагат и схеми за транснационална мобилност и обучение на учителите в други страни от Европа. В България няма разработени схеми за подобна мобилност, а такъв тип квалификация се осъществява с помощта на различни програми на ЕС или други програми и засяга предимно езикови курсове и обучения за адаптиране към учебни пособия. От възможностите за обучение в други държави се възползват относително малък брой педагогически кадри и училища.⁶

Австрийският сектор за учене на възрастни се определя като образец за Европа. В период на финансово-икономическа криза той е ключов фактор за икономическия успех на страната. Секторът се отличава с високо качество на провежданите дейности и с гъвкавост, посрещат се разнообразните потребности на различни целеви групи, включително и на лица, които започват или се връщат към учебни дейности в по-късни етапи

⁶ <https://www.eufunds.bg/>

от своето личностно развитие. Важна особеност на австрийския сектор за учене на възрастни е тясната връзка между икономиката и образованието. Основна характеристика на австрийската образователна система е нейната отвореност, разнообразие и богатите възможности, които предлага. Държавната отговорност за образованието на възрастните е разпределена между различни министерства. За общото образование за възрастни и за училищата за работещи отговаря Федералното министерство на обучението, изкуството и културата. Образованието за възрастни в рамките на университетите или специализираните висши училища е задължение на Федералното министерство на науката и изследванията, ако то не е включено в рамките на автономията на университетите. Австрийската академия за продължаващо образование прилага нов подход към признаване на компетенциите на учителите на възрастни, базиран на стандарти за признаване на резултатите от предходно учене (формално, неформално и самостоятелно), като при необходимост се предоставя консултиране относно възможности за придобиване на липсващите знания и умения. Без самата тя да предоставя образователни услуги, Академията акредитира и сертифицира учителите на възрастни. Целевите групи, с които работи Академията, са хора от четирите основни професии, свързани с обучението на възрастни в Австрия: образователни мениджъри; преподаватели; консултанти и библиотекари/ИКТ специалисти. Австрийската академия за продължаващо образование разработва и осигурява прилагането на стандарти за качество, като по този начин значително допринася за професионализацията на обучението на възрастни в Австрия. Важно е да се отбележи, че нейното създаване е инициатирано и подкрепено от всичките десет големи асоциации на доставчиците на услуги за учене на възрастни в Австрия.

В Гърция „учене през целия живот“, „образование и обучение на възрастни“, „продължаващо образование и обучение“ са в общи линии синоними и обикновено се използват по отношение на професионалното образование. Съществува институт за продължаващо образование и обучение на възрастни (ИДЕКЕ).

В Естония всички университети предлагат продължаващо образование. Продължителността на предлаганите програми/курсове варира от полудневни до двугодишни.

В Норвегия има 38 държавни висши учебни заведения и 32 частни висши училища. Университетите и колежаите предлагат продължаващо обучение за възрастни. Това са краткосрочни (без възможност за придобиване на кредити) курсове и модулни (с възможност за натрупване на кредити) програми. Повечето от участниците са заети лица, така че курсовете са адаптирани специално за тях и са съобразени с изискванията на работодателите им. Учебният процес е по-гъвкав и Страница 52 от 89 комбинира присъствено обучение с интензивно използване на възможностите на ИКТ. Таксите се заплащат от курсиста или от работодателя.

Полските висши училища предлагат дневни, вечерни, заочни и външни програми за възрастни. В последните години, предимно със средства от ЕСФ, образователните услуги за нетрадиционни студенти (възрастни) във висшите училища се разширяват, като включват и: следдипломни квалификации, курсове и други форми на образование, целящи да осъвременят и повишат квалификацията на хора с висше образование; университети за третата възраст и отворени университети за възрастни (независимо от възрастта, не само за стари хора), които искат да повишат знанията и уменията си в области, които не са свързани с работата им. Най-популярни сред тези форми са следдипломните квалификации, които са също така пример как полските университети се приспособяват към изискванията на пазара на труда. Много от тези програми се разработват по инициатива на или в сътрудничество с външни организации – публични администрации или икономически субекти: научни институции, центрове за изследвания и развитие, центрове за допълнително обучение и професионално развитие, сдружения, фондации, акционерни дружества, граждански дружества и дружества с ограничена отговорност, кооперации и други – частни. Тези институции предлагат курсове за обучение и/или следдипломно обучение на възрастни по търговските правила. Министърът на образованието отговаря за координацията на образованието за възрастни, главно чрез Департамента за професионално и продължаващо образование, чиято дейност покрива много аспекти на ученето на възрастните. Такива са откриването и управлението на публични центрове за продължаващо обучение, центрове за практическо обучение, училища за възрастни. Департаментът отговаря за оценяването на системата за продължаващо образование и за акредитацията на образователните и учителни институции.

Словашка академична асоциация за учене през целия живот обединява университетите за взаимноизгодна съвместна работа в областта на продължаващото образование и обучение. Тя участва в законотворческия процес в тази сфера, както и в управлението на предназначените за УЦЖ средства от структурните фондове. Други приоритети са насърчаването на активно участие в ученето през целия живот, както и научноизследователската дейност в тази област. Информационната система за продължаващото образование UIPŠ е публична и се поддържа от института за информация и прогнози в образованието. Събират се и се обработват данни от институциите, които предлагат обучителни услуги. Ежегодно информация предоставят над 500 доставчици на обучение за възрастни (лица на възраст над 15 години). Информационната система за продължаващото образование на министерството на образованието, създадена със закона за учене през целия живот, служи като инструмент за информиране и консултиране на развитието на продължаващото образование в СР, като съдържа информация за всички акредитирани програми, съответните доставчици и друга полезна за потенциалния учещ информация.

Образованието за възрастни във Финландия е осигурено на всички нива на формалната образователна система и се предлага от около 1000 институции – училища, осигуряващи образование за възрастни в горната степен на средното образование, професионални училища, институции и центрове за професионално обучение на възрастни, национални и частни професионални институции, технически висши училища (политехники) и университети. Неформалното образование за възрастни се предоставя предимно от институциите за либерално образование; най-голямата част от възрастните учещи във Финландия са ангажирани именно в такъв тип образование. Двадесетте университета във Финландия са държавни, а държавата предоставя към 70% от финансирането им. Политехническите висши училища, които са общински или частни, се съфинансират от правителството и местните власти; Министерството на образованието и всяка политехника сключват тригодишни договори, в които се набелязват цели и целеви стойности; делът на публичното съфинансиране зависи от степента на постигането им. Университетите, както и политехническите висши училища, предлагат образование за възрастни (водещо до получаване на степен) и отворено образование, което е предназначено за

поддръжка и надграждане на компетентности на хора, вече притежаващи академична степен. Преподаването е уредено по начин, позволяващ на възрастните учещи – които съставляват около 20% от всички учещи в политехниките – да работят и учат едновременно. Към всеки университет има център за продължаващо образование, чиято основна задача е да даде възможност на хора с академично образование да осъвременят своите знания и умения или да придобият нови професионални умения и квалификации. Една от основните задачи на центровете е да предоставят образование и обучение, съобразено с нуждите на трудовия пазар. Отвореното университетско образование не води до получаване на степен. То предоставя форми и модели на учене, които се различават от традиционните; методите на преподаване правят ученето възможно, независимо от това къде се намира учещият – една трета от отвореното образование се предоставя под формата на дистанционно обучение, съчетано с менторство. Отвореното образование се предоставя от центровете за продължаващо образование, други университетски организации и различни центрове за образование на възрастни.

В Нидерландия съществуват краткосрочни, двугодишни програми във висшите училища, които водят до придобиване на новопризната от държавата квалификация – асоциирана степен (AD). В резултат е постигнато значително увеличение на броя на възрастни работници, както и на току-що завършили средното си образование младежи, които се насочват към висше професионално образование.

Продължаващото образование в Германия е три вида: общо и политическо, професионално обучение и продължаващо обучение в университетите. Общата образователна програма включва курсове, които не са пряко свързани с професия, като езикови курсове, медийна компетентност или работа в екип. Често се говори и за „ключови компетенции“. Ключовите компетенции са особено важни за професията и за пазара на труда.

Според Х. Коларова-Василева истинският ръководител трябва непрекъснато да се запознава с новостите във всичките им основни области [5, с. 12].

Продължаващото професионално обучение (ППО) включва курсове за професионална подготовка, професионално преквалификация, „Meisterkurse“ - майсторски курсове, езиково обучение и възможност за наваксване на квалификациите при отпадане от

училище. Освен това има много форми на извънучилищно образование. Общата цел на продължаващото образование може да бъде насочена към общо образование и личностно развитие с акцент върху професионалната подготовка. Може да има и припокриване, например посещение на езикови курсове, медийна компетентност или обучение по програмиране, както и комуникационни умения.⁷

В Германия има обществени и частни доставчици на продължаващо образование. Примери за обществени доставчици: технически училища, висши технически колежи, камари, профсъюзи, професионални асоциации, центрове за обучение на възрастни. Предложенията са широко разпространени, например: „Търговските и техническите училища предлагат курсове по агрономство, дизайн, инженеринг, бизнес и социални въпроси с над 160 теми. Подобно на занаятчийските училища, те завършват с окончателен държавен изпит по закона на федералната провинция.“ Търговските оператори съставляват една трета; най-голямата от групата доставчици на продължаващо професионално образование е частна, 15% са организации с нестопанска цел. „Обществените центрове за образование на възрастни представляват 14%. Търговските и промишлените предприятия, както и институциите, управлявани от други големи обществени групи (църкви, партии, профсъюзи, сдружения, клубове и фондации), представляват по 12%. Нещо повече – частните доставчици приемат правителствени указания, например от Агенцията по заетостта (Arbeitsagentur), Център по заетостта (Job Centre) или в контекста на програми за финансиране от Европейския социален фонд.

В България е приета Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето (2021 – 2030), която е изготвена от Министерството на образованието и науката в сътрудничество със заинтересовани страни. Настоящият стратегически документ и Стратегията за развитие на висшето образование в Република България в периода от 2020 година до 2030 година очертават общата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България до 2030 година. В тях се поставят цели, насочени към подготовка за личностна и професионална реализация на бъдещите поколения, което е изключително отговорна мисия. Тя изисква ясна и широко споделена визия за образованието до

2030 година с очертани основни приоритетни области за развитие, както и целите и мерките за постигането им. Настоящият стратегически документ съответства на визията и общите цели на политиките от Приоритет 1 „Образование и умения“ на Националната програма за развитие България 2030 в частта му за предучилищното и училищното образование, за професионалното образование и обучение и за ученето през целия живот. Стратегическата рамка е изготвена в синхрон с перспективите, заложи в актуални стратегически документи на глобално и европейско ниво, които очертават общосподелената визия за висококачествено, приобщаващо, ценностно-ориентирано и продължаващо през целия живот образование, обучение и учене.

България, като част от Европейското образователно пространство и от глобалния свят, споделя визията за развитие на висококачествено, приобщаващо, ценностно-ориентирано и продължаващо през целия живот образование, обучение и учене, съобразявайки се с националните образователни традиции и следвайки националните си приоритети.

REFERENCES:

1. Катански, Ч. Учене през целия живот, сп. Професионално образование, бр. 2, 2008
2. Петров, П., Атанасова, М. Образованието и обучението на възрастните, Веда-словена, С., 2003
3. <https://www.navet.government.bg/> (декември, 2023)
4. <https://ill.mon.bg/> (декември, 2023)
5. <https://www.eufunds.bg/> (декември, 2023)
6. Коларова-Василева, Хр. „Технология на професионалния успех на ръководителя в социалната сфера, "Социални дейности", Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, Шумен, 2023, 12с., ISBN 978-619-201-722-6.
7. Коларова - Василева, Х., „Формиране на субективна (индивидуална) позиция на бъдещите специалисти в практическото обучение на социалните работници., Пътуващ семинар Одрин - Чанаккале – Дидим (27.04.2018 – 04.05.2018), организиран от Педагогически факултет, Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ Шумен, 2018

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

⁷ http://www.fairguidance-project.eu/country_report_germany_bu.pdf

кариери

Във всеки брой на нашето списание ще представяме професионалната кариера и развитие на наши възпитаници. Успешната реализация на завършилите кадри на Шуменския университет от всички специалности е факт. На нашите страници ще популяризираме една голяма част от тях. Днес Ви представяме разказа на един от най-известните български футболисти Димитър Евтимов. Въпреки натовареният си график, той намери време за нашето списание. Благодарим!

ДИСЦИПЛИНА, ПОСТОЯНСТВО И МНОГО ТРУД – ТАЙНИТЕ ЗА ЖИТЕЙСКА ПОБЕДА НА ФУТБОЛИСТА ДИМИТЪР ЕВТИМОВ

Димитър Евтимов е роден в гр. Шумен. Баща му е бивш футболист, а майка му - педагог, преподавател в ШУ „Епископ Константин Преславски“.

Димитър започва своето средно образование в Езиковата гимназия в Шумен, но тъй като е приет във футболната школа на Христо Стоичков, завършва в СОУ „Христо Ясенев“, гр. Етрополе.

През 2022 г. се дипломира като в Шуменския университет, специалност „Социални дейности“.

В момента продължава обучението си в университета в магистърска програма „Социално-педагогическо консултиране“.

Дълги години се състезава професионално в Англия, а сега е футболист на ЦСКА София.

Г-н Евтимов, как бихте описали „шуменската школа“ – какво Ви даде тя в спорта и образованието?

Даде ми много и в спорта, и в образованието. В детско-юношеската футболна школа на Волон от моя първи треньор Стоян Чешмеджиев научих основните и най-важни неща за тази красива игра. Използвам възможността да изкажа и отдам цялото си уважение към този човек, който ми помогна много за израстването ми като футболист, вратар и човек. Винаги е работил и продължава да работи с голямо желание и мотивация с малките деца, за да ги изгради като характери и добри футболисти. Представям си само какво е удовлетворението на един треньор, когато тези деца израстват на терена пред очите му и постигат резултати. Той имаше необходимото търпение и професионализъм, видя моите качества и физически дадености и определено, мога да кажа, че това е треньорът, който ме мотивира за вратарския пост.

Има ли тежест висшето образование, помага ли то за успешната кариера?

Образованието за мен е също толкова важно, колкото и спортът. Тук искам да благодаря на ректора на университета проф. Георги Колев и преподавателите ми, които ми дадоха шанса и възможността едновременно да се обучавам и да практикувам професионално футбол. Донякъде за това ми помогна и дистанционното обучение по време на КОВИД пандемията.

Университетското образование винаги си има своята стойност и определено помага. Дава ни една стабилна основа от знания и умения за бъдеща професионална дейност. Смятам, че затова си заслужава да инвестираме време, енергия и пари в подобен тип образование, защото то винаги ще може да ни приближи до целта. В същото време, в моя случай, ми дава сигурност, че имам квалификация, която винаги ще си остане валидна и приета. Спокоен съм, че съм взел основата за евентуална бъдеща професия, а оттам нататък мога да продължа да надграждам с допълнителни умения и квалификации, а защо не и с такива, свързани с футбола и спорта.

Каква е разликата между кариерата извън страната и кариерата тук, в България?

Когато става въпрос за футбол и когато тази кариера е била в Англия, родината на футбола и страна с доказани традиции в този спорт, разликата е голяма. Като основна такава, бих казал, че това са условията за подготовка, с които те разполагат там. Базите на футболните отбори са изключителни и разполагат с абсолютно всичко, за да може един футболист да се усъвършенства. Това е един от аспектите, в които България изостава, но се надявам, че в близко бъдеще това ще се промени.

Какво беше отношението към Вас в чужбина, лесно ли е за едни чужденец да успее извън страната си?

Като на всяко едно място по света, винаги за един чужденец е по-трудно, особено в началото. Аз твърдо вярвам, че отношението към нас, най-вече зависи от самите нас! Ако си човек, който винаги се стреми да дава най-доброто от себе си и не спира да се труди, да проявяваш уважение към другите хора и тяхна култура, ти рано или късно ще получи тяхното признание и уважение.

Аз изкарах прекрасни 10 години в Англия. За това време намерих изключително добри приятели и хора. Наскоро бях по работа в Нотингам. Там изкарах най-дългия си период в Англия. Хората все още ме разпознаваха по улиците и с усмивки на лицата си говорихме за годините, в които съм играл за „Нотингам Форест“. Това е показно, че един млад футболист, тръгнал от град Шумен, може да спечели уважението на хиляди англичани.

Вие изпълнявате една от най-отговорните роли във футболния мач, кой е уловеният гол, който никога няма да забравите?

Има доста моменти в кариерата ми, които са запечатани в моето съзнание. Може би най-силният такъв беше през миналата година. Тогава играхме полуфинал за купата на България с „ЦСКА“, срещу отбора на „Славия“. Стигнахме до изпълнение на дузпи, а на „Славия“ им трябваше само още един гол и се класират на финал. За мое щастие, успях да

отразя дузпата, и след това спасих още една , което помогна на нас да се класираме за финала.

Какъв е Вашият ключ към успеха в родината?

Няма значение дали е в родината или в чужбина. За мен са три неща. Дисциплина, постоянство и много труд!

Какъв е Вашият съвет към младите хора, които тепърва чертаят своя път на успеха?

Пътят ще бъде дълъг и труден, но не трябва да спират да мечтаят и да се борят за тези мечти!

А какво бихте казали на всичко онези момчета, които мечтаят да станат футболисти?

Както споменах преди малко, това са дисциплина, постоянство и много труд. Също така бих добавил, особено за младите футболисти, да слушат треньорите си и учителите си. Те ще им помогнат да ги изградят като спортисти , но още по важно , като хора.

Как бихте довършили изречението: „Шуменският университет е...“

Шуменският университет е моят правилен избор и успешното ново начало за бъдещото ми професионално развитие.

Интервюто взе: Юриета Иванова

